

PROGRAM FOR FOLKEHELSEARBEID - RAPPORTSERIE 3/2024

Attraktivt uteområde som helsefremmende tiltak
-Evaluering av skolegårdsprosjekt i Røros kommune

Siren Hope og Monica Lillefjell

Forfattere: Siren Hope og Monica Lillefjell

Tittel: Attraktivt uteområde som helsefremmende tiltak
- Evaluering av skolegårdsprosjekt i Røros kommune

Institusjoner: INB, NTNU

Sted: Trondheim

Februar, 2024

ISBN - 978-82-693252-6-3

ISSN – 2704-1433

Rapport 3/2024

Forsidefoto: Frode Bukkvoll

Utgiver av Program for folkehelsearbeid - rapportserie:

Trøndelag fylkeskommune

Fylkets hus Postboks 2560

7735 Steinkjer

Telefon 74 17 40 00

Forord

Denne rapporten gir en evaluering av skolegårdsprosjektet som ble gjennomført i Røros kommune. Skolegårdsprosjektet har dreid seg om å ruste opp skolegården ved mellomtrinn og ungdomsskole på Røros skole, en barne- og ungdomsskole med ca. 500 elever. Prosjektet har pågått i tidsperioden 2020-2023, og arbeidet med skolegården vedvarer utover den tilmålte prosjektperioden.

Skolegårdsprosjektet ble gjennomført innenfor *Program for Folkehelsearbeid i Trøndelag* som er del av en nasjonal satsning som har som målsetting å styrke det kommunale arbeidet med å fremme barn og unges psykiske helse og lokalt rusforebyggende arbeid. Hovedstrategien i programmet er å legge til rette for at kommuner utvikler og prøver ut nye tiltak, arbeidsmåter og metoder som kan fremme barn og unges psykiske helse og bidra til rusforebyggende arbeid. Dette skjer i samarbeid med aktører som frivillige lag og organisasjoner og med støtte fra kunnskapsmiljøer og fylkeskommunen.

Røros kommune kom inn i programmet i 2020. Tidlig i prosjektet ble det innledet et samarbeid mellom prosjektgruppa og forskere ved NTNU om evalueringen av skolegårdsprosjektet. I samarbeid utviklet vi en plan for intern og ekstern evaluering. Det har vært spennende og lærerikt å følge utviklingen i opprustningen av skolegården, og diskutere bruk og opplevelser av skolegården, og erfaringer fra arbeidet med prosjektet med både prosjektgruppa og elever, foresatte og ansatte ved Røros skole.

Innen Program for folkehelsearbeid i Trøndelag er det også gjennomført skolegårdsprosjekter i Overhalla og Heim kommune, hvor vi som forskningsgruppe har hatt evalueringsansvar. Rapportene fra alle skolegårdsprosjektene har en lik struktur, og deler av bakgrunnskapitlet og metodekapitlet er relativt like. Dette fordi alle prosjektene er tilknyttet Programmet, og har benyttet samme metode for evaluering. Vi vil presisere at resultatene som presenteres og diskuteres i rapporten er unike for Røros kommune, og at konklusjonene og anbefalingene er tilknyttet de resultater og funn som ble gjort lokalt i Røros.

Vi vil takke elvene, lærerne og foreldrene som har stilt opp til intervju med oss, og som velvillig har delt av sine erfaringer og innsikter. Kontakten opp mot prosjektlederne har vært både hyggelig og veldig lærerik. Aller tettest samarbeidet vi med Frode Bukkvoll, og vi vil spesielt takke ham for et godt samarbeid og et godt vertskap under besøkene vi hadde i Røros. Vi vil også rette en takk til Fylkeskommunen i Trøndelag ved Eirin Hermansen, John Tore Vik og Guri Wist, for godt samarbeid og finansiering gjennom Program for folkehelsearbeid i Trøndelag.

Trondheim, februar 2024,

Siren Hope og Monica Lillefjell,
INB, NTNU

Innholdsfortegnelse

Forord.....	1
Sammendrag	3
Summary	3
Introduksjon	5
1. Beskrivelse av skolegårdsprosjektet ved Røros skole.....	7
Bakgrunn for prosjektet.....	8
Organisering og forankring	9
Visjoner og målsettinger	9
Arbeidsmetode: Trøndelagsmodellen.....	11
Arbeidsprosessen tilknyttet utvikling og gjennomføring av skolegårdsprosjektet	12
2. Kunnskapsoversikt.....	18
Forskning på barn og unges psykiske helse, lokalsamfunnsutvikling, og fysisk aktivitet	18
Forskning på barn og unges medvirkning.....	19
3. Evalueringstudiens metode og datamateriale	21
Arkivmateriale og rapporteringer	21
Fokusgruppeintervjuer	21
Analyse av intervjumateriale.....	22
4. Resultater.....	24
Bruk og opplevelser av skolegården	24
Opplevelser av medvirkningsprosess.....	32
Synspunkter på trivsel og sosialt miljø	35
5. Diskusjon	38
Hva har vi funnet?	38
Metodiske styrker og svakheter ved studien	42
6. Konklusjoner og anbefalinger	44
7. Referanser.....	46

Sammendrag

Rapporten presenterer resultatene fra evalueringen av et skolegårdsprosjekt i Røros kommune som ble gjennomført som del av *Program for Folkehelsearbeid i Trøndelag*. Prosjektet hadde som mål å forbedre skolegården ved Røros skole for å gjøre den mer attraktiv for bruk i skoletid og fritid, samt fremme psykisk helse og livskvalitet hos barn og unge i kommunen. Evalueringen gjennomført av NTNU, baserte seg på fokusgruppeintervjuer med elever, lærere og foresatte som ble gjennomført før, underveis og etter utbedringene. Studien undersøkte endringer i bruk og opplevelser av skolegården, elever og læreres opplevelse av å få medvirke i prosjektet, samt betydning prosjektet har hatt for barn og unges fysiske og psykiske helse og for hvordan de har det sosialt.

Det rapporteres om økt bruk av skolegården både i skoletid og fritid, spesielt blant småbarnsfamilier og barn i nærmiljøet. Samtidig rapporterer noen av elevene om uendret bruk, og om et vedvarende stort press i forhold til bruk av fotballbanene i skolegården. Prosjektgruppen har lyktes med å involvere elever i planleggingsfasen i prosjektet, der de fikk spille inn ønsker og behov for den nye skolegården.

Evalueringen avdekket samtidig noen utfordringer relatert til prosjektets lange varighet, kommunikasjon/informasjon underveis i prosjektet, og at grad/hyppighet/variasjon i medvirkningsaktiviteter ikke helt svarte til elevene og lærernes forventninger. Hvorvidt forbedringene av skolegården har bidratt til økt mestring, tilhørighet, og bedre fysisk og psykisk helse for barna kan svares ut først når det siste av de 3 trinnene med utbedringer av skolegården er gjennomført. Det anbefales å styrke informasjonsspredning og medvirkning fra elever ut prosjektperioden, samt kartlegge elever, læreres, familiers bruk og opplevelser av den nye skolegården, etter at trinn 3 er ferdigstilt.

Summary

The report presents the results of the evaluation of a schoolyard project in Røros municipality, which was conducted as part of the *Public Health Program in Trøndelag*. The project aimed to improve the schoolyard at Røros school to make it more attractive for use during school hours and leisure time, as well as to promote mental health and quality of life among children and youth in the municipality. The evaluation, conducted by NTNU, was based on focus group interviews with pupils, teachers, and parents that were conducted before, during, and after the improvements. The study examined changes in the use and experiences of the schoolyard, pupils' and teachers' experiences of participating in the project, as well as the project's impact on children's physical and mental health and their social well-being.

It is reported an increased use of the schoolyard both during school hours and leisure time, especially among families with young children and children in the local community. At the same time, some of the pupils report unchanged usage and a persistent high demand regarding the use of the football fields in the schoolyard. The project group has succeeded in involving students in the planning phase, where they were able to communicate their wishes and needs for the new schoolyard. However, the evaluation also revealed some challenges related to the project's long duration, communication/information dissemination during the project, as well as the degree/frequency/variety of participation activities not fully meeting the expectations of pupils and teachers. Whether the improvements to the schoolyard have

contributed to increased mastery, belonging, and better mental and physical health for the children can only be answered once the last of the 3 stages of improvements to the schoolyard has been completed, It is recommended to strengthen information dissemination and pupil participation throughout the project period, as well as to assess pupils', teachers', and families' use and experiences of the new schoolyard after phase 3 is completed.

Introduksjon

Program for folkehelsearbeid i Trøndelag er en del av den nasjonale satsingen *Program for folkehelsearbeid i kommunene 2017 – 2027*, som er utviklet i samarbeid mellom KS, Folkehelseinstituttet, Helsedirektoratet og Helse- og omsorgsdepartementet. Satsingen i Trøndelag ble etablert på bakgrunn av det nasjonale programmet, øvrige nasjonale føringer samt regionalt og lokalt kunnskapsgrunnlag og utviklingsarbeid.

Målsettingen for programmet er å styrke det kommunale arbeidet med å fremme befolkningens psykiske helse og livskvalitet samt fremme lokalt rusforebyggende arbeid. Programmet skal bidra til å integrere psykisk helse som en likeverdig del av det lokale folkehelsearbeidet. Barn og unge opp til 24 år er prioritert målgruppe for tiltakene.

Program for folkehelsearbeid i Trøndelag er et samarbeid mellom Trøndelag fylkeskommune, kommuner, FoU- og kompetansemiljøer, andre offentlige aktører, frivillige lag og organisasjoner i regionen. Fylkeskommunen er programeier og har det faglige, koordinerende, økonomiske og administrative ansvaret. Programmet finansieres via Helsedirektoratet, fylkeskommunen, kommunene og FoU- og kompetansesentermiljøer.

Hovedmål for programmet i Trøndelag er:

- Bedre psykisk helse og livskvalitet blant barn og unge
- Barn og unges psykiske helse og rusforebygging skal integreres i det systematisk og kunnskapsbaserte folkehelsearbeidet i kommunene
- Gjennom dette bidra til et oppvekstmiljø hvor alle barn og unge opplever mestring, samhørighet og medbestemmelse.

Hovedstrategien i programmet er å legge til rette for at kommuner utvikler og prøver ut nye tiltak, arbeidsmåter og metoder som kan fremme barn og unges psykiske helse og godt rusforebyggende arbeid. Dette skjer i samarbeid med aktører som frivillige lag og organisasjoner og med støtte fra kunnskapsmiljøer og fylkeskommunen.

Kommunene utvikler selv forslag til lokale tiltak som skal bidra til å nå hovedmålene, med utgangspunkt i eget kunnskapsgrunnlag, målsettinger, planer og medvirkningsprosesser. Tiltaket skal rettes mot hele befolkningen og ikke mot risikogrupper. Kommuner i programmet jobber metodisk etter *Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid*. Modellen skal sikre systematisk kunnskapsdeling og samhandling i alle faser av tiltaksutviklingen.

I tråd med målformuleringene i Program for folkehelsearbeid og Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid skal alle tiltakene i kommunene evalueres. Dette gjøres i samhandling med FoU-aktørene i programmet. Evalueringene som gjøres samles i en rapportserie som utgis av Trøndelag fylkeskommune som denne rapporten er en del av.

I denne rapporten presenteres resultater fra evalueringen av skolegårdsprosjektet som ble gjennomført i Røros kommune. Tiltaket har dreid seg om å ruste opp skolegårdsområdet tilknyttet mellomtrinn og ungdomsskole ved Røros skole, en barne- og ungdomsskole med ca. 500 elever. Utgangspunktet var en skolegård med store partier med asfalt og få apparater som inviterte til lek og aktivitet. Prosjektet har hatt som mål å gjøre skolegården mer attraktiv for elev-gruppa som benytter arealene i skoletid (5-10 trinn), og for barn, unge og familier i kommunen som benytter fasilitetene i skolegården på fritiden. Det å involvere barn og unge (sammen med foreldre og lærere) i utvikling og implementering av tiltak har stått sentralt i prosjektet.

Som del av evalueringen har NTNU gjennomført fokusgruppeintervjuer med elever, lærere og foresatte ved prosjektstart, midtveis og mot slutten av prosjektperioden. I denne rapporten presenteres resultater fra NTNUs evaluering. Evalueringen baserte seg på følgende forskningsspørsmål:

- Er det endringer i bruk og opplevelser av skolegården før, under og etter tiltak hos:
 - Elever
 - Lærere
 - Foreldre/familier
- Hvordan opplever elever (og lærere og foreldre) at elevenes synspunkter har blitt ivaretatt og opplever de at de har fått medvirke i prosessene tilknyttet prosjektet?
- Har ny skolegård hatt betydning for elevenes fysiske og psykiske helse, og for hvordan de har det sosialt? Hvis ja, på hvilken måte?

Rapporten er strukturert på følgende måte: Kapittel 1 gir en utdypende beskrivelse av skolegårdsprosjektet og inkluderer bakgrunn, organisering, målsettinger og gjennomføring av prosjektet. Kapittel 2 er en kunnskapsoversikt og presenterer relevant forskning om lokalsamfunnsutvikling, fysisk aktivitet og barn og unges psykiske samt barn og unges medvirkning. I kapittel 3 presenteres evalueringstudiets metode og datagrunnlag, etterfulgt av presentasjon av studiens resultater i kapittel 4. Resultatene diskuteres i kapittel 5, og konklusjoner og anbefalinger presenteres i kapittel 6.

1. Beskrivelse av skolegårdsprosjektet ved Røros skole

Skolegårdsprosjektet handler om utvikling av skolegården ved mellomtrinn og ungdomsskoletrinn på Røros skole. Prosjektet har inkludert det å få på plass nye og varierte leke og -treningsapparater, baner for ballspill, sittegrupper, skøyteis og grøntområder. En viktig målsetning for prosjektet har vært å skape en attraktiv skolegård som kunne bidra til økt fysisk aktivitet, forbedret sosial kompetanse, trivsel og samhold, samt økt læring og motivasjon. Samlet ville de nevnte endringene kunne gi psykisk helsegevinst blant barn og unge i målgruppen.

Det har vært ønskelig med skolegårdsprosjektet å nå ut bredt til alle barn og unge i kommunen, i tillegg til barnefamilier i nærområdet og tilreisende. Skolen ligger nært Røros sentrum, og kunne derfor til en viss grad kompensere for manglende lekeområder i sentrum, noe som har vært uttrykt som et savn av lokalbefolkningen. Beliggenheten for satsningen var også viktig siden skolen er omkranset av boligområder, og derigjennom ville kunne fungere som en naturlig sosial møteplass for barn, unge og familier på fritiden.

Skolegårdsområdene ved mellomtrinn og ungdomsskoletrinn grenser til hverandre, og det var tenkt at en opprustning av områdene ville kunne stimulere til sambruk av arealene, slik at elever av ulik alder/trinn, og barn, unge, og voksne ellers, ville kunne møtes på tvers av alder og generasjon. I tillegg var tanken at en opprustet skolegård ville kunne få flere ut, og at man i større grad kunne samles omkring felles aktiviteter. Dette med tanke på å forebygge ensomhet og utenforskap, og potensielt bidra til en utjevning av sosiale helseforskjeller.

Bilde 1: Skolegården slik den så ut ved skolegårdsprosjektets start. Foto: Frode Bukkvoll.

Skolegården ble utformet gjennom en prosess der deltakelse og samskaping sto sentralt. Dette fundert i perspektiv om at medbestemmelse i utforming av lokale omgivelser fremmer deltakernes opplevelse av eierskap og tilhørighet, noe som videre kan virke inn positivt på deres psykiske helse (1-3). Det har vært en uttalt målsetting i skolegårdsprosjektet at erfaringene og kunnskapen fra prosjektet skulle kunne overføres til lignende prosjekter i og utenfor Røros kommune.

Bakgrunn for prosjektet

Kommunen er en sentral aktør i arbeidet med å fremme god psykisk helse og å forebygge og begrense alkohol- og annen rusbruk. Det er den enkelte kommune som står nærmest til å kjenne utfordringer som finnes innenfor deres kommunegrenser, og dermed kunne sette inn de nødvendige tiltak.

Skolegårdsprosjektet er tett knyttet opp til utfordringsbildet i Røros kommune slik det forelå ved prosjektstart i 2020. I prosjektplanen (4) ble tiltaket forankret i kommunens planverk og utfordringsbilde, og det ble gitt følgende situasjonsbeskrivelser (i kursiv):

Ifølge tall fra Ungdata 2016 er det ikke store områder Røros skiller seg negativt ut i forhold til resten av landet. Men med å ta utgangspunkt i oversiktsdokumentet i Folkehelseplanen fra 2017, tilbakemeldinger fra skolehelsetjenesten, samt lærere og elever, finnes det likevel områder med utfordringer. Noen eksempler er:

- Vi har en stor andel elever som deltar i organisert idrett. Nærmere 70% er med i et idrettslag. Disse er meget aktive og dedikerte til hva de driver med. Samtidig har vi mange som ikke deltar på noe organisert fritidstilbud. Disse faller på en måte utenom, da vi har lite å tilby når det gjelder lavterskeltilbud og uorganisert aktivitet.*
- Spørreundersøkelser utført på ungdomsskolen og temaarbeid med 6.trinn, viser at mange elever synes skolegården skulle vært bedre tilrettelagt.*
- Mange elever på ungdomsskolen blir sittende inne i friminuttene, da de føler det er lite som frister ute i skolegården. Tida går da ofte med til å sitte med mobilen, noe som i seg selv er lite sosialt. De siste årene har vi sett at andelen som ikke forflytter seg ut i friminuttene har økt. Likevel viser Ungdata fra 2016 at 91% av de i 10.klasse trives på skolen.*
- Røros har en historie hvor en del unge kommer inn i belastede stoffmiljøer. Dette eksisterer fortsatt. Samtidig har vi hatt en nedgang blant de som nyter alkohol nokså jevnt fra 2013 (14%) til 2016 (2%).*
- En større andel enslige forsørgere gjenspeiler seg ofte i en del ustabile familieforhold, som da igjen gjerne påvirker barnets psykiske helse.*
- Vi ser spesielt at jentene rapporterer utfordringer med psykisk helse. Noen tall blant jentene viser at 52% rapporterer «følt at alt er et slit», 38% «følt håpløshet med framtida» og hele 66 % «bekymret deg for mye om ting».*

Opprustningen av skolegården ble ansett som et passende tiltak som kunne imøtekomme flere av disse utfordringen ved at den ble utformet i tråd med barn og unges ønsker og behov; ga tilbud om fysisk aktivitet også for de som ikke deltar i organisert idrett; og utgjorde et åpent og inkluderende sosialt møtested. Utover å svare til utfordringsbildet relatert til barn og unges psykiske helse, kunne selve arbeidet med tiltaket og erfaringene derfra, nyttiggjøres i kommunen. Gjennom prosjektplanen ble det uttrykt behov for mer kunnskap og erfaring med medvirkningsprosesser i kommunen. Dette i tillegg til erfaringer som kunne bidra til å styrke samarbeid, systematikk, og kommunikasjon internt i kommunen, samt kunnskapsdeling og samarbeid med andre kommuner.

Organisering og forankring

For å sørge for god progresjon og arbeidsprosess ble det opprettet en prosjektgruppe og en styringsgruppe. Prosjektgruppen skulle arbeide med den daglige driften av prosjektet, ta beslutninger og initiere aktiviteter som var viktige for prosjektets fremdrift. Styringsgruppens mandat var å sikre at prosjektets leveranse var i samsvar med prosjektets målsetninger. Kommunens folkehelsekoordinator, Frode Bukkvoll (i perioden 2018-2022), Caroline Oksdøl Søberg (2022-2023) og Vilde Aarethun (2023) har vært pådrivere i prosjektet, og har hatt et spesielt ansvar for prosjektets fremdrift og gjennomføring.

Prosjektgruppe

Navn	Rolle/ansvar
Frode Bukkvoll (2018-2023)/ Caroline Oksdøl Søberg (2022-2023)/ Vilde Aarethun (2023)	Prosjektgruppeleder/folkehelsekoordinator
Bodil Moseng	Avd.leder ungdomstrinnet
Øystein Engan	Kommuneplanlegger

Styringsgruppe: Folkehelsegruppe

Navn	Rolle/ansvar
Frode Bukkvoll (2018-2022)/ Caroline Oksdøl Søberg (2022-2023)/ Vilde Aarethun (2023)	Styringsgruppeleder/folkehelsekoordinator
Bodil Moseng	Avd.leder ungdomstrinnet
Geir Tønnessen	Avd.leder mellomtrinnet
Bjørg Todalshaug	Avd.leder helsestasjonen
Øystein Engan	Kommuneplanlegger

Prosjektet ble forankret politisk gjennom vedtak i kommunestyret, 29.05.2019, og har hentet sitt mandat fra følgende dokumenter:

- Folkehelseplanen fra 2017.
- Opptak i «Program for folkehelsearbeid i Trøndelag» på vegne av Fylkeskommunen.
- Tjenesteavtalen mellom kommunene og St.Olavs Hospital.

Visjoner og målsettinger

Prosjektgruppen satte opp en rekke mål som indikerte ønskede resultater og effekter fra skolegårdsprosjektet. Overordnet målsetting med skolegårdsprosjektet var å lage en attraktiv arena for uorganisert aktivitet i sentrale omgivelser, som lå tett på boligområder og der en kunne delta i sosialt samspill og aktivitet uten at en trengte spesifikt utstyr for å kunne delta. Det skulle altså være åpent og enkelt tilgjengelig for alle barn og unge, og innbyggerne for øvrig. Det ble spesifisert konkrete hovedmål, delmål, resultatmål og effektmål effekter/gevinster fra det å ruste opp skolegården. Prosessmålene var

derimot tilknyttet arbeidsprosessen, og reflekterte kunnskap de ønsket å sitte igjen med i kommunen etter prosessen med å bygge en ny skolegård.

Mål:

Hovedmål	<ul style="list-style-type: none"> • Bedre psykisk, fysisk og sosial helse blant barn og unge ved å lage et attraktivt uteområde for mellomtrinn og ungdomstrinn.
Delmål	<ul style="list-style-type: none"> • Engasjere barn, unge og voksne i å skape et attraktivt uteområde. • Økt bruk av uteområde i og utenom skoletid.
Resultatmål	<ul style="list-style-type: none"> • Mer fysisk aktivitet innen skoletida. • Økt aktivitet i uteområdet utenom skoletida (ettermiddag, kveld, helg og ferie). • Totalt sett flere elever som er ute i friminuttene. • Engasjement av barn og unge, samt på tvers av generasjoner.
Effekt mål	<ul style="list-style-type: none"> • Bedre psykisk og fysisk helse. • Bedre trivsel. • Bedre læringsmiljø.
Prosessmål	<ul style="list-style-type: none"> • Gode rutiner for medvirkning gjennom ulike virkemidler (idedugnad, møter, Barnas Stemme m.m) • Barn og unge deltar i evaluering av tiltak. • God forankring. • Samarbeid, systematikk, kommunikasjon, kunnskapsdeling, samarbeid med andre kommuner.

I prosjektplanen satte prosjektgruppa i tillegg opp noen konkrete mål/prioriteringer for arbeidsprosessen tilknyttet opprustingen av skolegården, der de skilte mellom gjøremål og forventede effekter på kort sikt, mellomlang sikt og lang sikt:

Kort sikt (2019-2020)

- Skape eierskap og interesse for prosjektet blant ungdommer og lærere gjennom deltagelse i idedugnad (avholdt nov. 2019).

Mellomlang effekt (2021-2023)

- En gradvis økning i bruk av området både i og utenom skoletida.
- Positiv innstilling til dugnad blant foreldregenerasjonen, da det vil komme barna til gode.

Langtidseffekt (2024 -)

- Bedre psykisk, fysisk og sosial helse blant barn og unge.
- Mindre vold, mobbing og uro.
- Økt trivsel, læring og motivasjon.
- Flere elever ute i friminuttene.
- Positivt bidrag på tvers av generasjoner og besøkende/turister.

Arbeidsmetode: Trøndelagsmodellen

Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid¹ (5,6) benyttes som arbeidsmetode i programmet, og ble tatt aktivt i bruk i skolegårdsprosjektet. Modellen er forskningsbasert og ble utviklet i tett dialog og samarbeid mellom NTNU, Trøndelag Fylkeskommune og tre utvalgte kommuner i Trøndelag i forbindelse med valg, planlanlegging, gjennomføring og evaluering av folkehelseiltak.

Modellen viser hvordan kommunene kan utvikle kunnskapsbaserte tiltak som fremmer helse. Gjennom sju steg beskrives arbeidsmetoder for hvordan kommunene kan hente inn og omsette beste tilgjengelige kunnskap til målrettede tiltak. På hvert av de sju stegene tas det beslutninger som legger grunnlaget for neste steg. Metoden sikrer kontinuerlig læring og forbedring gjennom gjensidig kunnskapsutveksling mellom aktørene.

Det tas utgangspunkt i kommunenes samfunnsoppdrag: Å legge til rette for trygge og sunne lokalsamfunn der innbyggernes grunnleggende behov blir ivarettatt. Sammen med andre aktører må kommunene styrke innbyggernes mulighet for å delta, ta ansvar og mestre egne liv. Helsefremmende og forebyggende arbeid er en investering i bærekraftige lokalsamfunn. Innsatsen må gå på tvers av sektorene, og den må bygge på kunnskap. Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid viser hvordan kommunene kan gjøre dette og derved bidra til å realisere folkehelselovens målsetting om å utjevne sosiale helseforskjeller og en samfunnsutvikling som fremmer helse.

Figur 1. Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid (6).

¹ Avsnittene med beskrivelse av Trøndelagsmodellen er hentet fra manualen «Trøndelagsmodellen for folkehelseforskning» som en av forfatterne av denne rapporten (Lillefjell) har vært med å utforme: <https://www.trondelagfylke.no/globalassets/dokumenter/folkehelse-idrett-og-frvillighet/folkehelse/program-for-folkehelsearbeid-i-trondelag-2017---2023/om-programmet/trondelagsmodellen-for-folkehelsearbeid.pdf>

Arbeidsprosessen tilknyttet utvikling og gjennomføring av skolegårdsprosjektet – trinn for trinn i tråd med Trøndelagsmodellen for folkehelsearbeid

Identifisere samfunnsoppdrag og klargjøre kunnskapsgrunnlag (trinn 1 og 2 i Trøndelagsmodellen)

Ut fra kunnskap om kommunens utfordringsbilde og kartlegging av befolkningens ønsker og behov bestemte Røros kommune at tiltaket skulle bestå i det å oppruste skolegården ved Røros skole. Tiltaket skulle imøtekomme samfunnsoppdraget tilknyttet det å gi barn og unge, og befolkningen for øvrig, en møteplass med muligheter for sosialisering og fysisk aktivitet. Prosjektgruppen startet arbeidet med å klargjøre kunnskapsgrunnlaget i 2020. Kunnskapsgrunnlaget som kommunen baserte seg på er presentert i prosjektplanen, og er sitert i bakgrunnskapitlet i denne rapporten (se side 9).

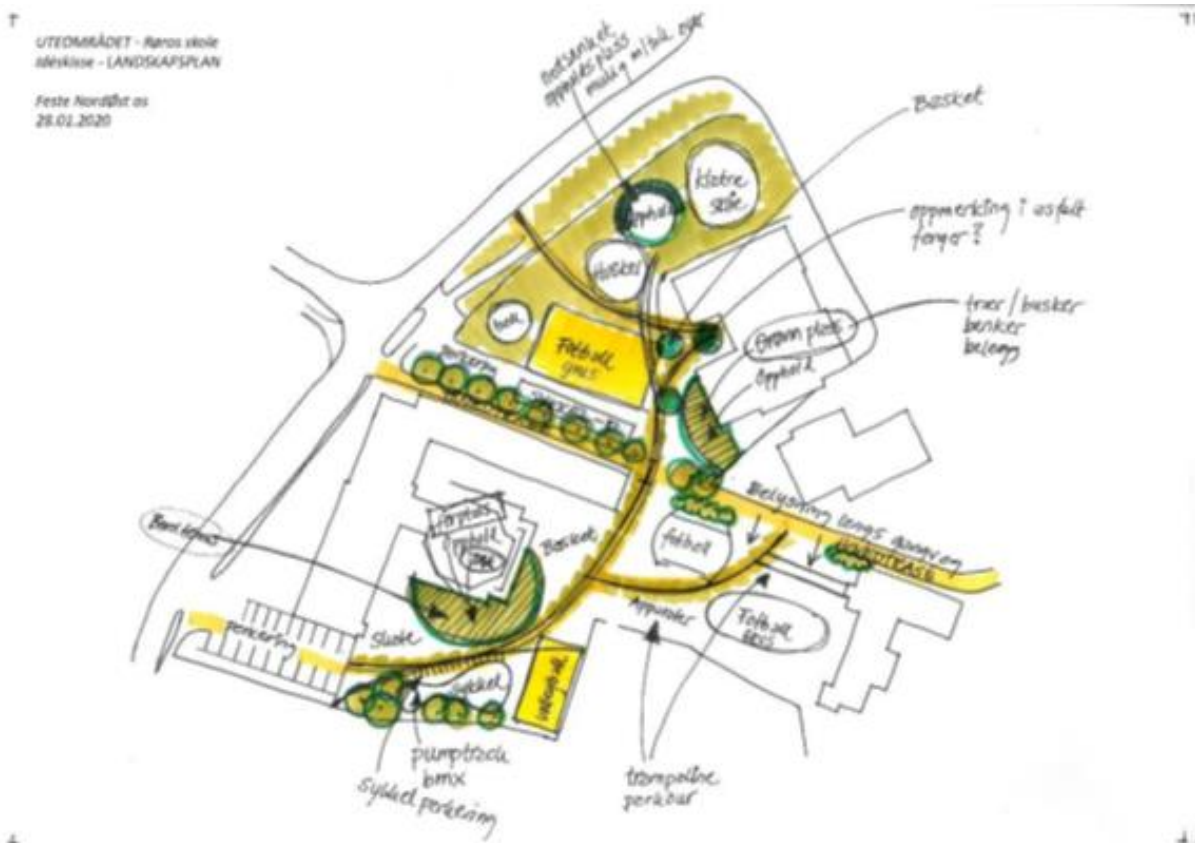
Prosjektgruppen har gjennomgående jobbet med å forankre tiltaket. Tiltaket ble politisk og administrativt forankret gjennom vedtak og avtaler. I prosjektets innledende periode sørget prosjektleder for å holde formannskapet oppdatert gjennom å orientere om prosjektets status, i tillegg til å holde ordfører løpende orientert om aktivitet i prosjektet. I forbindelse med vedtak av budsjett i kommunestyret i november 2020 stilte kommunestyret seg enstemmig bak å bevilge midler til prosjektet.

For å få til forankring opp mot skole/målgruppen oppdaterte prosjektleder lærerne om prosjektet, og var inne i FAU-utvalget ved skolen for å orientere om prosjektet der. Tiltaket ble kontinuerlig forankret i målgruppa (elevene) gjennom medvirkningsaktiviteter og dugnader.

Involvere og utvikle (trinn 3)

Tidlig i utviklingen av tiltaket ble det bestemt at skolegården skulle utformes gjennom en prosess karakterisert av deltakelse og medvirkning. I starten av prosjektperioden, november 2019, ble det arrangert søkerkonferanse (7) der elever, lærere, vaktmester, idrettslaget, kommunale råd og politikere og ble invitert inn i gruppearbeid som hadde som hensikt å synliggjøre de ulike aktørenes ønsker og behov tilknyttet ny skolegård. Erfaringene fra søkerkonferansen var gode, og søkerkonferanse som metodisk tilnærming har også blitt benyttet i kommunen i påfølgende prosjekter for å sikre befolkningsinvolvering og medvirkning.

Etter søkerkonferansen ønsket prosjektgruppen å ytterligere involvere elevene, for å sikre og konkretisere målgruppas ønsker og behov, og gi elevene eierskap til prosjektet. Arkitekt hadde tegnet en grovkisse av ny skolegård basert på det som kom frem i søkerkonferansen, og elevene fikk se og komme med innspill til denne. Arbeidet med elev-medvirkning ble nokså tidskrevende på dette tidspunktet, siden elevene var inndelt i kohorter grunnet korona-pandemien. Det var ikke mulig å samle elevene for felles gjennomgang, men det ble likevel prioritert å gå innom alle kohortene for å informere og sikre elevenes innspill og tilbakemeldinger. Prosjektgruppa formidlet elevenes innspill videre til arkitekt, som tok elevenes innspill inn i nye, reviderte tegninger.

Figur 1. Arkitekts første ideskisse til ny skolegård ved Røros skole.

Prosjektleder var i prosjektperioden innom elevrådet i flere runder for å informere de om 'siste nytt' i prosjektet. Det har også vært gjennomgående tett kontakt med skolen, siden avdelingsledere ved mellomtrinn og ungdomsskole har sittet i styringsgruppa for prosjektet, sammen med avdelingsleder ved skolehelsetjenesten, kommuneplanlegger fra teknisk avd. og folkehelsekoordinator (prosjektleder). Det ble også innledet tett samarbeid med vaktmester på skolen underveis i prosjektet, der vaktmester ble en viktig diskusjonspartner i planleggingen av konkrete tiltak i skolegården (plassering av snøhauger, rør i bakken sett opp mot snøforhold o.l). I tillegg deltok enkelte elev-grupper i praktisk-kunstnerisk arbeid i skolegården, i samarbeid med lokal kunstner.

Planlegge tiltak (trinn 4)

Prosjektgruppa ledet arbeidet med å utvikle en helhetlig plan for uteområdet. Ønsker og behov spilt inn i søkerkonferansen påvirket valg av type tiltak og hvilken innretning tiltaket skulle ha. Prosjektgruppa tok med innspill fra søkerkonferansen i møte med arkitekt. På dette møtet deltok prosjektleder, representant fra teknisk avd. og avdelingsledere fra mellomtrinnet og ungdomstrinnet ved Røros skole. I etterkant av møtet lagde arkitekt et utkast til området. Som nevnt over, innhentet prosjektleder elevenes tilbakemeldinger på arkitekttegningene, som ga grunnlag for nye tegninger.

Implementering av tiltak/utbedringer ble planlagt utført i tre trinn, og det var flere runder med planlegging og justeringer i forbindelse med de ulike trinnene.

Det ble tidlig inngått avtale med forskere ved NTNU om evaluering av prosjektet, og forskerne satte opp en plan for evaluering av skolegårdsprosjektet, i tett samarbeid med prosjektgruppa. I løpet av 2020 arbeidet prosjektgruppa også med å få gjennom prosjektet økonomisk med bevilgning fra kommunestyret, og utarbeiding av spillemiddelsøknad.

Gjennomføre tiltak (trinn 5)

Utbedringer av skolegården ble gjennomført i tre trinn, i henhold til prosjektplanen:

Trinn 1	Sommer 2021	<ul style="list-style-type: none"> • Treningsapparater på helstøpt gummidekke • Flerbruksflate for fotball og andre aktiviteter på sommer/skøytebane på vinter • Volleyballbane på helstøpt gummidekke • Belysning, benker og løsning for søppel og pant
Trinn 2	Vår/sommer 2022	<ul style="list-style-type: none"> • Ballvegg • Opprusting av basketbane med nye kurver og helfarget asfaltflate i knalle farger • Leskur med bordtennisbord, sitteplasser og belysning
Trinn 3	Sommer 2023 (Forskjøvet til vår 2024)	<p>Okt 2023: Grunnet forsinkelser og nye prioriteringer var følgende forslag til utbedringer i skolegård i forbindelse med trinn 3, spilt inn til styringsgruppen for vedtak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bygging av mini-ballbinge • Sittegruppe • Installasjon av små trampoliner • Belysning

De ulike trinnene i byggeprosessen ble hovedsakelig gjennomført på sommeren, slik at elevene ble minst mulig berørt av at store deler av skolegården ble stengt av for bygingsarbeid. Elevene ved skolen ble i involvert i noe dekorering av husvegger, og skulle etter planen også bistå med dekorering av ballvegg. Dette i samarbeid med lokal kunstner.

Videre arbeid med å sette opp installasjoner og bygge et godt uteområde for elevene og nærmiljøet fortsetter utover prosjekt- og programperioden 2017-2023. Det jobbes videre i henhold til planen som ble satt opp i samarbeid med arkitektfirmaet, med justeringer/revideringer i tråd med økonomi, og målgruppens ønsker og behov.

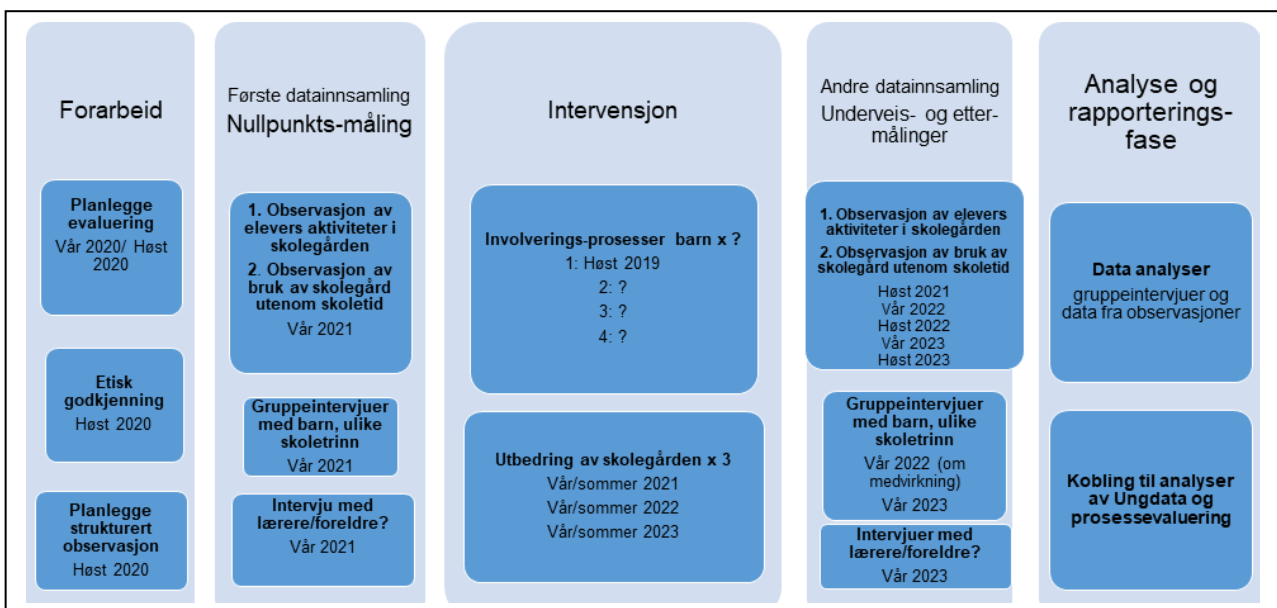

Bilde 2 og 3: Dekorering av skolens vegger utført av elever i samarbeid med lokal kunstner. Foto: Frode Bukkvoll.

Evaluering (trinn 6)

Forskere ved Institutt for nevromedisin og bevegelsesvitenskap (INB), NTNU, har gitt bistand i evalueringen av skolegårdsprosjektet. I dialog med prosjektgruppa ble det satt opp en evalueringsplan der alle aktiviteter relatert til evaluering ble synliggjort (Se figurer 2). Forskerne ga råd og metodiske verktøy til prosjektgruppa, slik at de kunne gjennomføre deler av evalueringen selv. Som del av egen-evalueringen fikk prosjektgruppa i oppgave å dokumentere alle steg de gjorde i tiltaksutviklingen og – implementeringen, for å kunne foreta en prosessevaluering. Tilknyttet tiltaksevalueringen ble det avtalt at folkehelsekoordinator (prosjektleder) i samarbeid med ansatte ved skolen skulle observere aktivitet i skolegården ved ulike tidspunkt, i og utenom skoletid. Slike observasjoner skulle gjennomføres ved hjelp av et observasjonsskjema som forskerne utviklet spesielt for dette formålet. Noen av de planlagte observasjonene av aktiviteter i skolegården falt imidlertid bort grunnet Covid og påfølgende smitteverntiltak på gult og rødt nivå over tid. Under Covid- pandemien ble uteområdet delt opp i soner, og hvert trinn fikk tildelt et område de skulle være på. Elevene fikk dermed ikke mulighet til å bevege seg fritt og velge de aktivitetene de hadde mest lyst til. Områdene som ble dedikert de ulike trinnene var ikke nødvendigvis tilpasset elevenes aldersnivå, ønsker eller behov. Siden observasjonene av elevenes aktivitet i skolegården skulle indikere hvilke installasjoner og områder i skolegården som ble hyppig valgt og brukt, falt dermed grunnlaget for observasjonene bort i Corona-perioden.

Den eksterne evalueringen, gjennomført av forskere ved NTNU, besto av fokusgruppeintervjuer med elever, lærere og foreldre gjennomført i tre intervaller; tidlig, midtveis og seint i prosjektperioden (vår 2021, vår 2022 og høst 2023). Det ble i disse rundene gjennomført gruppeintervjuer med utvalgte elever (5-10. trinn), lærere og foreldre (FAU). Intervjuene tematiserte bruk og opplevelser av nærmiljø og skolegård i gitte faser i prosjektet, opplevelser av det å få delta/medvirke i prosjektet, og trivsel og sosialt miljø. I etterkant av hver intervjurunde skrev forskerne et oppsummeringsnotat som reflekterte resultatene fra intervjuene. Disse ble tilsendt skolen, og skolen tok utgangspunkt i resultatene i det videre forbedringsarbeidet i skolegårdsprosjektet. Metode, datamateriale og analyse for den eksterne evalueringen er ytterligere beskrevet i metodekapitlet (se kapittel 3).

Figur 2. Evalueringsplan for skolegårdsprosjektet ved Røros skole.

Fra handling til ny kunnskap (trinn 7)

Idet prosjektet ikke er helt avsluttet pga. forsinkelser skapt av COVID pandemien, er det foreløpig ikke gjort et grundig arbeid i å vurdere hvordan erfaringer fra prosjektet kan nyttiggjøres i pågående og fremtidige arbeidsprosesser i kommunen.

Det er imidlertid gjort noen betraktninger i prosjektgruppen rundt hvilken kunnskap som kan være verdt å ta med seg videre, og som med fordel kan spres i kommunen. Dette gjelder:

- Arbeidsmetode i prosjektet (Trøndelagsmodellen) kan tas inn i nye prosjekter i kommunen
- God erfaring med bruk av søkerkonferanse som verktøy for innbyggermedvirkning
- Viktighet av godt forankringsarbeid i start og underveis av prosjekt
- Viktig å få til godt samarbeid på tvers av sektorer, og at det er avsatt rom i den enkeltes stilling for å drive prosjektarbeid

Utfordringer i prosjektet

Det har fra starten av prosjektet vært en del usikkerhet rundt økonomi. I takt med utviklingen av skolegårdsprosjektet la kommunedirektøren frem forslag om å legge ned to grendaskoler i kommunen, for å spare penger. Dette skapte spenning rundt hvorvidt kommunestyret ville bevilge midler til prosjektet, men bevilgingen kom. Det måtte i tillegg søkes spillemidler for å finansiere innkjøp av utstyr/installasjoner. Prosjektgruppen erfarte at det kom seint tilbakemeldinger på søknadene om spillemidler, og at dette bidro til uforutsigbarhet, idet arbeid med utbedring av skolegården var avhengig av positivt svar på søknad. Kommunen måtte ta sjansen på at pengene kom, og forskuttere midler, slik at det kunne inngås avtaler med entreprenører og planlagt arbeid kunne iverksettes.

COVID pandemien medførte noen endringer og forsinkelser i planlagte aktiviteter i prosjektet, spesielt når det gjaldt medvirkningsaktiviteter med elever og foresatte. Den økonomiske situasjonen bidro også til noe forsinkelse, da spillemidlene som kom ikke dekket all tiltenkt aktivitet for det kommende året. Dette resulterte i at aktivitet måtte justeres noe ned i tråd med disponible midler for å unngå merforbruk. I tillegg gikk prosjektleder inn i ny stilling i kommunen i 2022, og det tok tid å finne en stedfortreder i folkehelsekoordinator stillingen. For at prosjektet ikke skulle være skadelidende valgte prosjektleder å holde i prosjektet inntil ny folkehelsekoordinator/prosjektleder kom på plass høsten 2022. Med overgang til ny stilling var det naturlig nok ikke like stort rom til å arbeide med prosjektet og følge opp alt informasjons- og medvirkningsarbeid. Det at prosjektleder holdt tak i prosjektet gjennom denne overgangsperioden bidro imidlertid til viktig kontinuitet og fremdrift, og sikret at prosjektet ikke stoppet opp.

2. Kunnskapsoversikt

Forskning på barn og unges psykiske helse, lokalsamfunnsutvikling, og fysisk aktivitet

Psykiske lidelser blir i dag regnet som en av de store helse- og samfunnsutfordringene i Norge (8). Mange kommuner rapporterer om at psykisk helse er deres største folkehelseutfordring og at de mangler kunnskap om tiltak, verktøy og metoder som de kan ta i bruk (9). Dagens psykiske helsearbeid rommer ikke bare behandling av psykisk sykdom, men innebærer også det å styrke eller fremme individers psykiske helse. Et helsefremmende² psykisk helsearbeid støtter seg gjerne til WHO's definisjon av (god) psykisk helse: «en tilstand av velvære der individet kan realisere sine muligheter, kan håndtere normale stressituasjoner i livet, kan arbeide på en fruktbar og produktiv måte og har mulighet til å bidra overfor andre i samfunnet».(10). I denne definisjonen vektlegges fysisk, psykisk og sosial velvære fremfor fravær av sykdom. God psykisk helse i befolkningen fremmes, ifølge Arne Holte, av identitet og selvspekt, mening i livet, mestring, tilhørighet, trygghet, deltakelse, involvering og fellesskap (11). Disse behovene kan dekkes gjennom livet på en rekke livsområder, som i familien, på skole og i arbeidslivet, hovedsakelig gjennom relasjoner med andre.

Forskningsstudier viser at ikke bare kvaliteten i de relasjonene vi har til andre, men også konteksten eller omgivelsene hvor vi blir født, vokser opp, lever, arbeider og eldes, påvirker vår helsetilstand og livskvalitet (12). Slike betingelsesrammer kalles gjerne sosiale helsedeterminanter og omfatter blant annet tilstedeværelse av et godt skoletilbud, fysiske omgivelser med muligheter for lek og rekreasjon, et trygt nabolag, økonomisk stabilitet, og tilgang til sunn mat og sosial støtte. Disse determinantene påvirker barn og unges helse og livskvalitet (13), inkludert deres psykiske helse (14). De styrkene og ressursene barna utvikler i et godt lokalsamfunn tar de med seg videre i livet. Å skape gode oppvekstvilkår og gode rammer for barn og unges oppvekst og utvikling er derfor en av de viktigste oppgavene i samfunnet, og kan anses som en god investering i barn og unges nåtidige og fremtidige fysiske og psykiske helse.

Barne- og ungdomstiden utgjør et fundament for utviklingen av god psykisk helse, og forebygging av psykisk sykdom (15). I Norge har vi over de siste tiår sett en gradvis økning av psykiske helseplager, spesielt i den yngre befolkning, og i marginaliserte grupper (16-18). Gjennom UNGDATA har vi sett en økt tendens hos unge jenter til at de opplever høy grad av psykisk stress i hverdagen (19). Selv om den stigende kurven synes å flate ut i de siste målingene, er tallene fortsatt urovekkende høye (19,20). I aldersspennet tre til atten år, har 15-20% redusert funksjonsevne relatert til at de opplever symptomer på psykiske lidelser (angst, depresjon og adferdsvansker) (16). Forskning viser at barn og unge er sårbare ovenfor faktorer i deres sosiale omgivelser, sånn som relasjoner til familie, venner, skole og lokalsamfunnet (21,22).

Forskning viser at skolen utgjør en betydningsfull arena for barns utvikling av fysisk og psykisk helse. Kvaliteten i relasjonene elevene utvikler til medelever og lærere har betydning for deres psykiske helse

² Helsefremming kan forstås som en prosess som stimulerer til at individer tar kontroll over og forbedrer egen helse (se www.who.int/westernpacific/about/how-we-work/programmes/health-promotion)

(23,24). Forskningsfunn indikerer også at utformingen av grønne, innbydende og velutstyrte uteområder har betydning for elevenes fysiske og psykiske helse. Segbergs studie påviser at barns klatring i trær, lek med vann og liknende, stimulerer både motorisk utvikling og kreativitet (25). Forskere ved NMBU (26) har skrevet en omfattende rapport om skolegårdsutformingens betydning for barn og unges trivsel og helse. Studien tar utgangspunkt i erfaringer fra fem ulike kommuner med å få på plass gode løsninger for ny skolegård. De fant at variert terreng og innslag av natur, slik som trær og busker, bidrar til lek, mangfoldig bruk, fysisk aktivitet, sosialt samspill og motorisk utvikling. Videre fant de at god tilgang på lekeapparater, annet utstyr for fysisk aktivitet og ulike overflater bidrar til økt bruk av uteområdene, og at varierte og mange nok funksjoner er viktigere enn antall apparater. Med bakgrunn i sine funn anbefaler forskerne ved NMBU at det satses på en variert skolegård med mange små nisjer fremfor noen få store arealer, som for eksempel store ballarealer. Uteområdet bør dessuten være tilstrekkelig stort, siden med mange elever på et begrenset område blir vegetasjonen påført skader og slitasje. Mange barn på lite areal gir også mindre rom for å trekke seg tilbake alene, eller i mindre grupper. Videre påpekes viktigheten av at uteområdene tilrettelegges for ulike typer bruk, og tar hensyn til variasjonen i barnas alder på tvers av årstrinn. For å underbygge relevans av det å satse på skolers uteområde argumenterer forskerne ved NMBU at i skoler når man så og si alle barn, og gode uteområder kan derfor bidra til å utjevne sosial ulikhet i helse. Barna tilbringer dessuten mye av sin tid på skolen, og for noen av barna utgjør skolen og skolegården den viktigste arenaen for sosial og fysisk aktivitet.

Det finnes en god del forskning som tematiserer betydningen av fysisk aktivitet for psykisk helse. I en studie gjennomført ved en ungdomsskole i Stavanger, fant forskere at innføringen av obligatoriske 30 minutters fysisk aktivitet for elevene, tre ganger i uken, resulterte i økt opplevelse av fysisk og psykisk velvære blant elevene, økt trivsel og oppmerksomhet og forbedrede relasjoner mellom lærere-elever og elevene seg imellom (27). Bremnes et. al (28) gjorde liknende funn i sin studie av sammenhenger mellom ungdommers fysiske aktivitet og deres psykiske helse. Funnene viste en negativ sammenheng mellom fysisk aktivitet og angst/depresjon og tilsvarende positiv sammenheng mellom fysisk aktivitet og henholdsvis mestringsopplevelse og positiv selvoppfatning. Andre studier finner også lavere nivåer av psykiske helseplager og høyere nivå av livstilfredshet blant barn og unge som er i jevnlig fysisk aktivitet (29,30). Flere forskningsstudier viser også en korrelasjon mellom deltakelse i fysisk aktivitet og evne til læring. Skage og Dyrstad (31) anser skolen som en viktig arena for å øke barns fysiske aktivitetsnivå, og finner flere positive effekter (f.eks økt motivasjon og opplevelse av meningsfullhet) der skoler prøver ut 'aktiv læring', dvs. bruk av fysisk aktivitet i kombinasjon med skolefag. Vingdal og Birch (32) viser likeledes til hvordan det å bruke kroppen fremmer læring, ikke bare i kroppsøving, men i alle fag. En skolegård som legger til rette for økt fysisk aktivitet og bredere sosial deltakelse kan bidra til å fremme barn og unges psykiske helse, trivsel og læring.

Forskning på barn og unges medvirkning

Det å involvere innbyggere i utviklingen av lokalsamfunn er en nøkkel til å få løst en rekke samtidige og fremtidige helseutfordringer i samfunnet (33). Offentlig sektor er helt avhengig av samarbeid med det private næringsliv, frivilligheten og innbyggerne for å kunne løse problemer, imøtekomme krav og skape et mer bærekraftig samfunn (jf. FNs bærekraftsmål nr. 17: *Samarbeid for å nå målene*). Ifølge FNs

barnekonvensjon (34) skal barn og unge på lik linje med den øvrige befolkningen gis mulighet til å påvirke og forbedre eksisterende betingelsesrammer for deres helse og livskvalitet. Barnekonvensjonen ivaretar barn og unges rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter i spørsmål som angår dem.

I Norge er barn og unges rett til medvirkning forankret i Plan og bygningsloven 2008 (35), Folkehelseloven 2011 (36) og Opplæringsloven 2007-2008 (37). Ifølge lovverket fordrer utviklingen av helsefremmende tiltak innrettet mot barn og unge, slik som et skolegårdsprosjekt, et samarbeid der barn og unges perspektiver og behov fanges opp og veier tungt i avgjørelser som tas. Medvirkning fra målgruppa kan gi en helsegevinst gjennom å bidra til at tiltaket blir relevant, treffsikkert, og dermed tas i bruk (2,3, 38-40). Videre viser forskning at det å bli lyttet til, bli tatt på alvor og bli verdsatt kan i seg selv ha positiv betydning for den psykiske helsen (1-3). Gjennom å medvirke bidrar man gjerne til å gjøre noe for andre, for fellesskapet, sammen med andre, noe som kan føles tilfredsstillende og meningsfylt for den enkelte, og derigjennom ha en betydning for psykisk velvære.

Det finnes mye forskningslitteratur som underbygger viktigheten av å involvere barn og unge i lokale tiltak som påvirker hvordan de lever og har det der de bor. Mindre forskning er gjort på de konkrete faktorer som påvirker barn og unges mulighet til og opplevelse av deltakelse, spesielt innen området folkehelseiltak. Mari Sylte, som er doktorgradsstipendiat tilknyttet Program for folkehelsearbeid i Trøndelag, har i sin forskning sett på nettopp hvilke faktorer voksne tilretteleggere og deltakende barn mener påvirker (fremmer og hemmer) barns deltakelse. Hun har også lagt vekt på tilretteleggerne og deltakernes opplevelser av medvirkningen (33, 41). Sylte fant at prosjektets tidsramme, kunnskap om medvirkning hos de unge, kompetanser og ressurser i prosjektgruppen, og fasilitatorenes holdninger til/forståelse av hva medvirkning innebærer, var vesentlige faktorer som spilte inn (positivt og negativt) på barn og unges forutsetninger for å medvirke (33). Disse funnene baserte seg på samtaler med voksne tilretteleggere.

Gjennom samtaler med barn som hadde deltatt i medvirkningsprosesser tilknyttet utvikling og -gjennomføring av helsefremmende tiltak i programmet, fant Sylte et al. (41) at lange tidsforløp (seige prosesser), manglende kommunikasjon, opplevelse av løftebrudd, og opplevelse av å ha lite innflytelse på utfall utgjorde de tydeligste barrierene for det å få til gode medvirkningsprosesser med barn og unge. Funnet er i samsvar med tidligere forskning som er gjort på området, som viser at barn og unge ønsker å være med og påvirke lokalsamfunnet sitt, men at det forekommer barrierer som innvirker på deres deltakelse, som f.eks vanskelighet med å oversette barnas ideer, det å få til jevn kommunikasjon, og tilstedeværelsen av lange tidsrammer (42-44). Det er altså vesentlig å rette fokus mot hvordan medvirkning skjer i praksis, og hvordan det oppleves for dem som deltar, for å kunne si noe om i hvilken grad og hvordan medvirkningserfaring i seg selv har betydning for barns psykiske helse og livskvalitet.

3. Evalueringsstudiens metode og datamateriale

Arkivmateriale og rapporteringer

Prosjektgruppa tilgjengeliggjorde dokumenter som var relevante for å forstå arbeidsprosessen, organiseringen av medvirkningsarbeidet, og hvordan forholdene var i skolegården ved nullpunkt (prosjektstart). Dokumentene inkluderte:

- Prosjektplan for uteområdet ved Røros skole
- Årlige aktivitetsrapporteringer til Fylkeskommunen (for perioden 2018-2023)

I tillegg analyserte forskere, med ansvar for den langsgående evalueringen i Program for folkehelsearbeid, Ungdata-tall for Røros kommune. Disse analysene ga innsikt i hvordan ungdommer i Røros kommune erfarte egen helse og hverdagsliv ved prosjektets nullpunkt (45).

De utvalgte dokumentene ble gjennomgått systematisk, og samlet ga materialet kontekstuell kunnskap som var relevant for analysen av fokusgruppeintervjuene. Data fra dokumentene har blitt anvendt i rapportens bakgrunnskapittel (kap. 1 Beskrivelse av skolegårdsprosjektet ved Røros skole) og har vært viktige for å beskrive utfordringsbildet som utgjorde utgangspunktet for valg og utvikling av tiltak, samt prosjektets organisering, visjoner og målsettinger, og arbeidsprosess.

Fokusgruppeintervjuer

Fokusgruppeintervju er et gruppeintervju der forsker samler en liten gruppe til samtale rundt et spesifikt tema (46). Som del av evalueringen ble det foretatt tre runder med fokusgruppeintervjuer som inkluderte et utvalg elever fra mellomtrinn og ungdomsskole, i hver sin gruppe. I noen av rundene ble i tillegg et utvalg lærere og foresatte intervjuet. Første intervjurunde ble gjennomført vår 2021; andre runde vår 2022 og tredje runde høst 2023. Planen var at intervjuene skulle gjennomføres ved nullpunkt, midtveis og ved slutt av prosjektperioden, for å kunne avdekke endring i elevenes bruk og opplevelser av skolegården (i takt med opprustningen av skolegården), samt forfølge deres erfaringer med å medvirke i tiltaksutvikling og -gjennomføring. På grunn av forsinkelser i prosjektet, grunnet Covid-pandemien og forhold i kommunen, ble siste intervjurunde gjennomført forut for prosjektslutt, da det gjensto noen utbedringer av skolegård tilknyttet mellomtrinnet.

Elever fra mellomtrinn (5-7. klasse) og ungdomsskole (8-10. klasse) ble intervjuet i hver sin gruppe. Det var 5-6 elever i hver av gruppene, vanligvis 2 elever pr. trinn. Det var jevn kjønnsfordeling i gruppene. De to elevgruppene ble stilt de samme spørsmålene som handlet om bruk og opplevelser av skolegården, trivsel og sosialt miljø, og erfaringer med/synspunkter på elevmedvirkning i skolegårdsprosjektet. I siste intervjurunde ble det også stilt mer inngående spørsmål omkring elevenes opplevelse av nærmiljøet, og hvordan de har det sosialt med venner og jevnaldrende både på skole og i fritid.

Lærere ble intervjuet i intervjurunde 1 og 3. I første runde (vår '21) gjennomførte vi ett fokusgruppeintervju med 3 lærere, hvorav to av dem underviste ved mellomtrinn- og en ved ungdomsskolen. I tredje runde (høst' 23) intervjuet vi lærere fra mellomtrinn og ungdomsskole hver for seg. Hver av gruppene hadde 3-4 deltakere, og besto av en lærer fra hvert av trinnene. Sammen med ungdomsskolelærerne deltok også en rådgiver/elevrådsansvarlig. Gruppene hadde jevn kjønnsfordeling. Foreldregruppa besto av 8 foreldre som alle satt i FAU. 7 av disse var kvinner. 4 var representanter for ungdomsskolen, mens 4 var representanter for barneskolen (2 fra småskoletrinnene, 2 fra mellomtrinn). Det ble kun foretatt intervjuer med foreldre under intervjurunde 1 (vår '21).

Lærere og foreldre ble stilt spørsmål omkring elevenes bruk av skolegården - i skoletid og fritid. Lærerne ble i tillegg stilt spørsmål om egen bruk av skolegård i undervisningssammenheng, og foreldrene om familiens bruk av skolegården på fritiden. Begge grupper ble spurt om hva de tenker fungerer bra og dårlig med skolegården slik den er nå, og deres inntrykk av barnas trivsel. De ble i tillegg spurt om synspunkter på egen medvirkning i prosjektet og om deres opplevelser av hvordan det har fungert å involvere barna i ideutvikling og arbeid med å skape en ny skolegård.

Alle intervjuene ble foretatt i skolens lokaler, foruten intervjuet med foreldrene/FAU representantene, som av logistikkmessige årsaker måtte foretas digitalt. I forbindelse med hver av de tre intervjurundene deltok forskerne på en befarings i skolegården sammen med folkehelsekoordinator/prosjektleder.

Analyse av intervjumateriale

Tematisk innholdsanalyse ble benyttet for å systematisere og strukturere datamaterialet fra intervjuene. Denne formen for analyse beskrives som «en metode for å identifisere, analysere og rapportere mønster (tema) i datamaterialet» (47, s. 79). Notater og transkripsjoner fra intervjuene ble først lest gjennom for å få et overblikk over hovedinnholdet. Deretter ble innhold i tekstmaterialet som svarte ut hovedspørsmålene i studien identifisert.

Hovedspørsmålene for analyse var:

- Er det endringer i bruk og opplevelser av skolegården før, under og etter tiltak hos:
 - Elever
 - Lærere
 - Foreldre/familier
- Hvordan opplever elever (og lærere og foreldre) at elevenes synspunkter har blitt ivaretatt og opplever de at de har fått medvirke i prosessene tilknyttet prosjektet?
- Har ny skolegård hatt betydning for elevenes fysiske og psykiske helse, og for hvordan de har det sosialt? Hvis ja, på hvilken måte?

Data, det vil si utsagn, som sa noe om elevenes og lærernes bruk og opplevelser av skolegården; elevenes involvering i skolegårdsprosjektet; og skolegårdens sosiale og helsemessige betydning fikk koder i form av beskrivende overskrifter. Så ble intervjumaterialet lest nøye og meningsbærende elementer fra intervjuene ble plassert under de ulike kodene/overskriftene. Når vi identifiserte utdrag som ikke passet med eksisterende koder, ble nye koder laget. Vi grupperte og kondenserte funnene først pr deltakergruppe og intervjurunde, deretter aggregerte vi på tvers av intervjurunder for å oppdage

endring i utsagnene om bruk, opplevelser, og sosial/helsemessig betydning av skolegård i de ulike deltakergruppene. Vi søkte også å spore utvikling i elevenes involvering/medvirkning i prosjektet.

4. Resultater

Resultater fra intervjuene presenteres under følgende tema:

1. Bruk og opplevelser av skolegården
2. Opplevelser av medvirkningsprosess
3. Synspunkter på trivsel og sosialt miljø

Under hvert tema skilles det mellom de yngre elevenes, de eldre elevenes, læreres og foreldres synspunkter.

Mot slutt av hver tema-del fremheves eventuelle endringer i elevenes, lærernes og foreldrenes bruk, opplevelser og synspunkter på tvers av de tre intervjurundene. Her vil det også fremheves noen tendenser i materialet som forskerne vurderer at det er verdt å merke seg.

I påfølgende diskusjonsdel (kapittel 5) vil resultatene fra intervjuene systematiseres og ses i sammenheng med forskningslitteratur, med målsetning om å besvare studiens forskningsspørsmål.

Bruk og opplevelser av skolegården

Resultater fra første intervjurunde, våren 2021

Første intervjurunde med elever og lærere ble gjennomført tidlig i prosjektperioden, og det var på denne tiden ikke gjort noen utbedringer i skolegården. Korona-restriksjoner medførte at skolegården var sone-inndelt, og at trinnene hadde utetid til ulike tidspunkt. Elevene og lærernes beskrivelser av bruk og opplevelser av skolegården reflekterer derfor hvordan skolegården ble brukt og erfart *innen* skolegården ble bygget om/ supplert med nye installasjoner, og *mens* det pågikk korona-restriksjoner. På grunn av en misforståelse møtte ikke foreldregruppa opp til intervjuavtale den dagen forskerne gjennomførte intervjuer, og intervjuet med foreldrene måtte gjennomføres digitalt i etterkant, etter sommerferien. Intervjuet med foreldregruppa ble dermed holdt i *etterkant* av gjennomføringen av trinn 1 i utbedringene av skolegården. Ved trinn 1 ble fotball og volleyball bane gitt nytt dekke og nett, og det ble installert nye klatre/treningsapparater. I tillegg inngikk elever i samarbeid med en lokal kunstner om å dekorere enkelte av bygningsveggene.

I intervjuene beskrev både mellomtrinns- og ungdomsskoleelevene skolegården som fin, åpen, men samtidig kjedelig og ensformig, og i begge grupper ble det påpekt at det var lite å finne på og lite å velge mellom i skolegården. De beskrev at det var få aktivitetsalternativer for de som ikke spiller fotball. Lærerne var også av den oppfatning at skolegården hadde fine baner for volleyball og fotball, men at det ellers var mye asfalt og hardt underlag, og at de av barna som ikke var så glad i ball-lek kunne fort falle utenfor. Ungdomsskoleelevene påpekte også slitasje og behov for reparasjon av gammelt utstyr, f.eks skifte av nett på fotballbanen. De påpekte også at det var lite å gjøre i skolegården på vinteren spesielt, og at det ville være fint om det kunne tilrettelegges for aktivitetsmuligheter vinterhalvåret. Utover dette ønsket ungdomsskoleelevene seg benker med tak over, og ramper eller bane til sykling. Elever ved

mellomtrinn syntes at det var i overkant mye grus og asfalt i skolegården, og at det ville være fint om det var mer gress eller kunstgress, og generelt mer grønn beplantning. Mellomtrinnslevene syntes samtidig at den delen av skolegården de benyttet seg av var best tilrettelagt elever som var yngre enn dem selv. Lærerne påpekte at skolegården har et stort areal, med potensielt god plass til mye aktivitet, men slik den er organisert, så vikles ting inn i hverandre. En lærer foreslo at det kunne etableres tydeligere soner der aktiviteter holdes mer adskilt. De pekte på at det finnes ballfrie soner i skolegården, men at det ofte kommer baller inn i disse sonene også, noe som vanskeliggjør/ødelegger for andre aktiviteter som f.eks sykling. Motsatt er det ingen dedikerte steder å sykle, og elever sykler i områder hvor det sitter og står elever. Lærerne uttrykte at de opplever det som svært positivt at det nå tenkes mer helhetlig rundt utforming og bruk av skolegården.

Bilde 4: Opprinnelig skolegård – grusbanen. Foto: Frode Bukkvoll.

Ballbingen ble trukket frem i begge elevgrupper som det som gjør det best å være ute. Elevene fortalte at det er stort press på ballbingen, og at de ikke fikk brukt den så mye som de ønsket. Lærerne påpekte også at fotballbaner i skolegården ikke tilstrekkelig dekker elevenes behov for ball-lek, og at elevene har uttrykt misnøye med rulleringssystemet for ballbingen. Elevene uttrykte dessuten savn av det å kunne spille fotball på tvers av trinn, slik som de pleide før korona. Mellomtrinnslevene påpekte at guttene er de mest ivrige fotballspillerne, jenter deltar i større grad de gangene det spilles kanonball i ballbingen.

Utenom ballbingen fortalte ungdomsskoleelevene at de likte å holde på med volleyball, spille høydeprikk, stå i trappa og prate med venner, eller sykling. Hos elevene på mellomtrinn var prikk og en-sprett, prating, dissing og gjemsel eller kanonball ved lekestativene populært, og de fortalte at noen av mellomtrinns elevene gjerne trakk mot ungdomsskoleområdet ved rampa, lysthuset og snøhaugen. Lærerne påpekte at snøhaugen, som kom til pga brøyting, var et viktig lekested på vinteren, og at elevene hadde meldt inn at denne måtte bevares.

Bilde 5: Ballbingen. Foto: Frode Bukkvoll.

Ungdomsskoleelevene fortalte at mange av elevene ved ungdomsskolen velger å være inne i friminuttene, spesielt på vinteren, når de kan velge selv om de vil være ute eller inne. På sommeren må de være ute minimum i storefri. Angående bruk av skolegården på fritiden, kunne det synes som at i begge grupper var det mest gutter, interessert i fotballspill eller sykling, som brukte skolegården, jentene fortalte at de som oftest treftes med venner andre steder enn i skolegården. Det ble også påpekt at skolegården ble lite brukt i fritiden på vinteren. Lærerne påpekte at det var viktig å få på plass en ny skolegård som ville kunne fungere som en sosial arena for barn og unge, som kunne medføre at de hang mindre i sentrum.

Begge elevgruppene uttrykte at de sjelden hadde utegym/utetimer i skolegården og ønsket seg mer av dette. Lærerne fortalte at de opplevde det som vanskelig å ha utegym i skolegården siden det var få alternativer til ball-lek og gjemsel-lek. Ved utetimer valgte de som regel å bruke nærområdene i stedet, f.eks Dokortjønna, der elevene kunne jobbe med matte og norsk på benkene ved tjønna. Lærerne

uttrykte at de snarere benyttet nærområdet enn skolegården til utegym også, da det ga litt mer variasjon for elever som ikke er så glad i ballek.

I foreldregruppa, som ble intervjuet etter trinn 1 utbedringer, fortalte flere av representantene at de som familie, både før og etter utbedringene av skolegården, har benyttet seg lite av skolegården i fritiden. De beskrev at skolegården i liten grad utgjorde et sted der en møtes med andre barnefamilier. Noen av foreldrene fortalte at de tidvis brukte skolegården mer aktivt på fritiden da barna var små, men nå som barna er blitt større (mellomtrinn og ungdomskole-alder), og ikke er så opptatt av å leke lenger, så er ikke skolegården lenger en destinasjon. En av foreldrene begrunnet lite bruk med stor avstand mellom hjem og skole. De som har store barn, fortalte at barna enkelte ganger går til skolegården på fritiden på egen hånd, uten at resten av familien blir med. En av foreldrene påpekte at hun ser et potensial til endring i egne holdning til plassen nå som det er kommet flere tilbud, idet hun har barn som snakker positivt om endringene hjemme. Foreldregruppa dro fram som positivt at det kommer flere tilbud som passer for barn som ikke er så glad i ballspill – og håpet å se en sykkelbane etter hvert. Videre anså de en utbedret skolegård som et svar på mangelen av lekeplasser i Røros, og var optimistiske ift økt bruk, og skolegårdens funksjon som sosial møteplass for familier i nærmiljøet i tiden fremover.

Resultater fra andre intervjurunde, vår 2022

Ved andre intervjurunde var det skjedd en god del utbedringer i skolegården (noen av disse var på plass da vi snakket med foreldregruppa i intervjurunde 1): det var lagt nytt gummidekke på volleyballbanen, og det var lagt til rette for flerbruksflate for fotball og andre aktiviteter på sommer, og skøytebane på vinter. Det var også satt opp nye klatre-/ treningsapparater på helstøpt gummidekke, og det var kommet på plass en del belysning, samt benker og løsning for søppel og pant. Det var kommet opp ny ballvegg, og det var skiftet ut målnett i ballbingen. I tillegg hadde elevene dekorert noen av skolens vegger i samarbeid med en lokal kunstner. Korona-restriksjonene var nå løst opp, og elevene hadde mulighet til å være sammen ute i skolegården på tvers av klasse/trinn. Flere utbedringer som del av Trinn 2 var planlagt gjennomført i løpet av sommeren 2022. I denne intervjurunden snakket vi kun med elevene; vi snakket med mellomtrinns elever og ungdomsskoleelever hver for seg.

Gjennom intervjuene fant vi at nytt utstyr og utbedringer i skolegården ble tatt godt imot og ble flittig brukt av elevene like etter installasjon. Det var for eksempel stor aktivitet rundt klatrestativene. Men ettersom det hadde gått litt tid syntes det imidlertid som at gamle mønstre ift. bruk av skolegården hadde vendt tilbake, og at det igjen var stort press på ballbanene, spesielt ballbingen. Den nye ballveggen ble aktivt brukt, og var en fin erstatning for den gamle. Elevene beskrev at det var fotballbanene og områdene rundt disse som ble hyppigst brukt, mens enkelte andre områder i skolegården var bortimot forlatt. Elevene fortalte også om enkelte gutter på mellomtrinnet som klager de dagene de ikke hadde tilgang til bingen, for da kjeder de seg og har ingenting å gjøre.

Mellomtrinns elevene fortalte i tillegg om hyppig bruk av den nye ballveggen, spesielt i de friminutt de ikke hadde tilgang til ballbingen. Bruk av skolegården og aktivitetsnivå økte fortsatt vår- og sommerhalvåret, både i skoletid og på fritid, og elevene ved både mellomtrinn og ungdomsskolen uttalte fortsatt at de savnet mer å finne på i skolegården på vinterstid. Spesielt jentene i begge gruppene etterlyste

flere sittegrupper og uteområder skjermet med tak/vegg, hvor de kunne sitte eller stå og prate i ly av regn, vind og snø. Mellomtrinnslevene etterlyste flere baller pr. klasse, i tilfeller der noen vil leke prikk og andre vil spille fotball, og det ville være fint med en softball til elefantball eller kanonball.

Bilder 6-9: Nye klatre/treningsapparater, fotballbane og volleyballbane med nytt dekke, ballvegg. Foto: Frode Bukkvoll (6-8) og Siren Hope (9)

Ungdomsskoleelevene beskrev skolegården som 'ganske kjedelig', og opplevde at det ikke hadde skjedd så mye nytt i skolegården utover opprustning av volleyballbanen og innstilling av klatre-/treningsutstyr. De uttalte at de savnet «noe man kan samles litt på». De beskrev at det var elever fra mellomtrinn som brukte ballbaner og apparater mest, og at ungdomsskole elevene fortsatt holdt seg mye inne i friminuttene, spesielt når det var dårlig vær. En av elevene påpekte at det blir en del styr og kringling rundt bruk av ballbanene i skoletiden, spesielt hos de på mellomtrinnet, noe som også ble nevnt blant mellomtrinnslevene. Mellomtrinnslevene var av den oppfatning at regler for fordeling av ballbingen fungerte 'sånn passe', og de foreslo at banen kunne deles opp på måter som bidro til at flere

fikk være med, og til at de som er yngst, og gjerne litt forsiktige også kan være med (det ble påpekt at de eldste elevene spilte litt 'røft'). Elevene påpekte det som positivt at det for tiden ble prøvd ut ordning der ballbanen på gitt tidspunkt settes av til at jentene kan spille fotball.

Mellomtrinnslevene beskrev skolegården som et viktig sted for dem, også på fritiden. Det ble uttalt: «skolegården er viktig for det er jo der vi bruker fritiden vår», og «det er jo et møtested for barn og unge, slik vi kan være sammen». De påpekte videre at det er mange yngre barn som bruker skolegården i fritiden, og noen fortalte om at de noen ganger drar til skolegården sammen med yngre søsken. De påpekte viktigheten av at det kommer flere ting i skolegården som gjør det gøy å være der, også for de eldre barna. De foreslo at rampe for skateboard og sparkesykkel ville kunne tiltrekke mange barn og ungdommer på fritiden.

Ungdomsskoleelevene fremhevet at det var fint å ha skolegården som et sted der man kunne møtes og gjøre ting sammen med venner og jevnaldrende på fritiden. Selv om det var fint å ha muligheten, så beskrev ungdomsskoleelevene at de ikke brukte skolegården så mye på fritiden, fordi organisert idrett opptok mye av tiden deres. De fortalte at de pleide møtes mer i skolegården før når de var yngre, men ikke så mye nå. Noen av elevene fremhevet at bruken var sesongbestemt, og at de pleide bruke skolegården en del om sommeren til å spille fotball i ballbingen, eller sykle, men at de ikke benyttet seg av skolegården på fritiden nå som det var vinter/tidlig vår. Det kom frem at flere av elevene vi intervjuet bodde et stykke unna skolen, og at dette også var en grunn til at de ikke benyttet seg av skolegården så mye på fritiden. Da de ble spurt om hva som skulle til for at de skulle benyttet skolegården mer (i skoletid og fritid), trakk de frem følgende påvirkningsfaktorer: flere valgalternativer for aktiviteter, utstyr er bedre tilgjengelig (spesielt ballbingen), og flere aktivitetstilbud på vinteren.

Bilde 10-11: Om vinteren blir grusbanen gjort om til skøyteis. Foto: Frode Bukkvoll.

Ungdomsskoleelevene nevnte at det var laget til skøyteis nå på vinteren, men at det var mest yngre elever som brukte denne. Mellomtrinnslevene påpekte at skøyteisen ble brukt mye i starten av sesongen, men at bruken dabbet av delvis grunnet at snøen ikke alltid ble ryddet bort fra banen; at noen elever noen ganger brukte den til fotballspill fremfor skøyting eller at elevene ikke gadd ta med skøyter. Mellomtrinnslevene trakk frem snøhaugen som et yndet sted for vinterlek for mange. Det ble

påpekt at det tidvis kunne være (for) mye aktivitet der samtidig; der noen gravde huler, tunneller mens andre skled ned fra toppen.

Elevene ble spurt om endringer i deres bruk av skolegården hvis en sammenligner før og etter trinn 1. Mellomtrinnelevne fortalte at i skoletiden så brukes den nye ballveggen ofte, men påpekte samtidig at den gamle ballveggen ble brukt vel så ofte. Forskjellen er at den nye er bygget slik at det er mindre fare for knuste vinduer. En elev påpekte at det nye klatrestativet ble brukt mer enn det gamle, og begrunnet dette med at det gamle stativet var for småbarn og derfor ikke ble brukt så mye.

Resultater fra tredje intervjurunde, høst 2023

Ved 3. intervjurunde, høsten 2023, var trinn 2 i utbedringen av skolegården gjennomført. Utbedringene inkluderte Leskur med bordtennisbord, andre 'spill-bord' og sitteplasser under tak. I leskuret var det montert belysning og lokale kunstnere hadde dekorert veggene. Basketballbanen hadde fått nye kurver og helfarget asfaltflate i knalle farger. I tillegg var det utenfor mellomtrinnsbygget malt opp 'tre på rad' og sjakkruiter i asfalten. Ved intervjutidspunktet gjensto trinn 3 i byggeprosessen, som innebærer opprustning av skolegård ved mellomtrinnet. Det var på dette tidspunktet ikke vedtatt hva som skulle gjøres, men forslag skulle innen kort tid meldes inn til styringsgruppa. Forslagene inkluderte bygging av mini-ballbinge, sittegruppe og installasjon av små trampoliner.

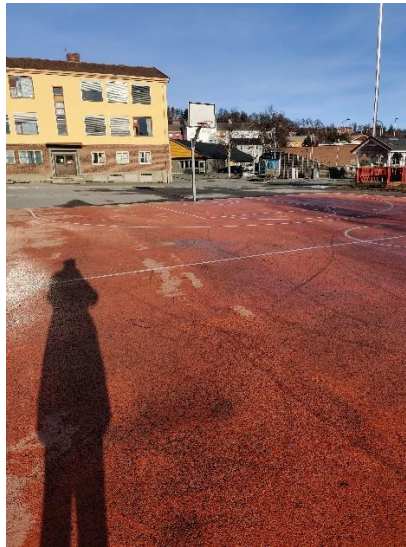

Bilde 12-13: Leskur med diverse spill-bord og benker. Foto: Siren Hope.

I denne runden ble det intervjuet to grupper lærere og to grupper elever. Lærere tilknyttet mellomtrinn og ungdomsskole, og elever fra mellomtrinn og ungdomsskole, ble intervjuet hver for seg, i fire ulike grupper. Elever og lærere i alle grupper fortalte at det fortsatt er mest press på ballbingen. Gutter fra mellomtrinn klaget over at det er kjedelig og lite å gjøre de friminuttene de ikke hadde tilgang til ballbingen. Elevene påpekte også at det kunne bli en del konflikt og 'styr' rundt bruk av ballbingen, pga. så mange ønsket å bruke den. Mellomtrinselevne fortalte om at de utover ballbingen, spiller litt volleyball, prikk, og anti-over på sykkelkuret (spesielt om vinteren når det er snø på banene), og sitter i lysthuset eller går litt rundt og prater med venner. Lærerne fortalte at de i tillegg observerte en del lek blant elevene ved mellomtrinn rundt de gamle lekestativene, men at det var få elever som brukte de nye klatrestativene. De forklarte begrenset bruk med at treningsapparatene er krevende for de på mellomtrinn og beregnet for ungdommer/voksne som er både høyere og sterkere. Lærerne påpekte også

at sjakkspill og tre på rad var blitt gode alternativer for de av elevene som ikke er så interessert i ballspill. Mellomtrinnslevene uttrykte at de sjelden brukte bordtennisbordene som ligger på Ungdomsskolens område. Noen av ungdomsskoleelevene fortalte at de spiller bordtennis en del, og ellers utover fotball i bingen, driver med en-sprett. De fortalte at klatre/treningsstativene ble lite brukt av ungdommene. En av ungdomsskoleelevene begrunnet dette med at «det blir for kleint», og at det føles som en står på utstilling om en holder på med stativene. Det kom også frem at flere av ungdomsskoleelevene velger fortsatt å være inne i friminuttene, og de begrunnet valget med at friminuttene på ungdomsskolen var mye kortere enn da de gikk på mellomtrinn (mye 5-min friminutt), og at de leker ikke lenger – og da er det mindre ting å holde på med ute i skolegården nå enn før.

Lærerne ved mellomtrinn spilte inn ideer til hvordan få til økt aktivitet hos elevene. Det ble foreslått at en må tenke enkelt og at lærerne må engasjere seg, og være litt 'på'. Lærerne foreslo at det kan etableres en rulling der en av lærerne tar med noen av elevene ut litt tidlig, henter utstyr, store sjakkbrikker, stylder m.m., og rigger til aktivitet før det ringer ut til langfri. Lærerne fra ungdomsskolen foreslo at det burde settes opp en utstyrsbod som er godt utstyrt, og som gir gode forutsetninger for at ungdommene kan drive på med aktiviteter i friminuttene. De påpekte at dette ville være positivt for jentene på ungdomsskolen, spesielt, som er mye mindre fysisk aktive. Det kunne også bidra til å dra flere elever ut i friminuttene. Samtidig påpekte de at det å være inne i friminuttene hadde stor sosial verdi for jentene; i matpausen dekkes langbord, de koser seg med maten og ser gjerne på noe på youtube sammen. Lærerne argumenterte for at det er mye god folkehelse i det sosiale som oppstår blant jentene som sitter inne i friminuttene, også.

Bilde 14-15: Malte sjakkkruter på asfalt, basketballbane. Foto: Siren Hope.

Til spørsmål om hvorvidt elevene er blitt mer fysisk aktive etter utbedringene i skolegården, svarer lærerne at kanskje bordtennis bordene og sjakkspillet har bidratt til noe økt aktivitet, spesielt blant de som ikke har vært så glad i fotball. Ungdomsskolelærerne påpekte at det er de som er mest aktive fra før, på fritiden, som er de mest aktive i friminuttene. Lærerne i begge grupper uttrykte at de ikke merket endring ift hvor opplagte elevene er når de kommer inn til time etter friminutt, og kunne heller ikke se noen stor endring i elevenes samspill og samhold. Elevene ved mellomtrinn hadde ikke

erfaringsgrunnlag til å kunne si noe om endringer før-etter utbedringer i skolegård, siden for disse var utbedringene delvis eller helt gjennomført da de startet ved mellomtrinn. Ungdomsskoleelevene rapporterte om lite endring i fysisk aktivitetsnivå, grad av opplagthet, og sosialt miljø, mellom ny og gammel skolegård.

I alle gruppene var det enighet rundt at skolegården brukes mest på fritiden på sommerhalvåret. Da brukes ballbinger/grusbaner, disser, og det gamle leke/klatrestativet benyttes av de yngste barna. Lærerne og elever var også samstemte om at det forekom økt bruk av skolegården på fritiden blant småbarnsfamilier, dette i takt med utbedringene. Mellomtrinnslevene forklarte at avstand til skole spilte inn på hvorvidt en bruker skolegården i fritiden eller ikke. Ungdomsskoleelevene fortalte at de oftere pleide 'henge på Domus' enn å dra til skolegården i fritiden, og at dette hang sammen med at de jo ikke leker så mye lenger. Lærerne påpekte at det burde jobbes mer med vedlikehold av utstyr/apparater, f.eks skifte nettene i målene, bytte ut planker i ballbingen, stramme nett på volleyballbanen, og at det fortsatt – innen siste runde utbedringer – burde vurderes hvilke installasjoner som ville være hensiktsmessige å ta inn for å bidra til økt aktivitet i skole og på fritid.

Tendenser i materialet: Bruk og opplevelser av skolegården

- Før var det lite å finne på (utover ballbingen), og skolegården ble lite brukt utenom friminuttene. Nå har det blitt et bredere aktivitetstilbud, som spesielt personer som ikke er så glad i ballspill, nyttiggjør seg. Samtidig uttrykker elevene at de opplever at det fortsatt er for få gode alternativer til ballspill.
- Det er observert økt bruk av skolegård i fritid hos småbarnsfamilier i takt med utbedringene. Skolegården blir noe brukt av elever på mellomtrinn i fritiden, mens få elever fra ungdomsskolen drar til skolegården på fritiden, foruten noe bruk av ballbinge/sykling på vår/sommer.
- Stort press på ballbinge/fotballbane (mange som ønsker å benytte den) vedvarer gjennom prosjektperioden, og elever og lærere uttrykker i alle datainnsamlingsrunder at tilgang til baner ikke svarer til ønsker/behov. Det påpekes også at stort press medfører en del konflikter.
- Både før og etter utbedringene er det størst variasjon i tilbud sommerhalvåret. Det etterlyses flere tilbud for vinterhalvåret. Ungdomsskoleelevene velger fortsatt å være mye inne i friminuttene, spesielt vinterhalvåret. Det kom frem, fra lærere, at dette kan ha vel så mye å gjøre med hva som tilbys/rigges inne, som hva skolegården tilbyr.

Opplevelser av medvirkningsprosess

Resultater fra første intervjurunde, våren 2021

Både elever fra mellomtrinn og ungdomsskole fortalte at de hadde fått komme med forslag til innhold og utforming av ny skolegård. De fortalte at de blant annet hadde fått mulighet til å se tegninger for skolegården, og komme med forslag og innspill til disse. Samtidig uttrykte de usikkerhet rundt hvordan forslagene deres var blitt ivaretatt, og hva som ville skje fremover. Begge grupper beskrev involvering under idemyldringsfasen, men at det hadde vært lite informasjon og involvering etter dette.

Ungdomsskoleelevene var av den oppfatning at de ikke hadde hatt tilstrekkelig med muligheter til å påvirke beslutninger som ble tatt for den nye skolegården. Både elever og lærere etterspurte bredere involvering, der flere kunne ha mulighet til å delta i utviklingsarbeidet, fremfor kun et utvalg elever/trinn. Ungdomsskolelærer etterlyste større involvering av ungdomsskoleelevene, spesielt.

Lærerne fortalte om at de som nå gikk i 8. klasse var aktivt med ved oppstart av prosjektet, da de gikk i 6. klasse. De jobbet med temaene 'min drømmeskolegård' og 'min drømmeskolevei', og presenterte sine forslag til kommunestyret. Lærerne syntes at det fra kommunens side var god oppfølging etter elevene fikk komme med forslagene sine og at prosessen fungerte bra fra idemyldring til presentasjon i kommunestyre. Men de ønsket seg bredere representasjon av elever fra flere trinn i prosessen videre, siden mye av det som var gjort så langt var hovedsakelig knyttet til de som gikk i 6. trinn.

Lærerne fortalte at de selv ikke visste nok om prosjektet og statusen for prosjektet, og at det ville være fint med mer informasjon både til lærere og elever. Lærerne ytret også et ønske om at de også kunne bli tatt med på råd. Foreldre fortalte om at barna hadde snakket positivt hjemme om at de fikk være med på søkerkonferanse og annen involveringsaktivitet i prosjektet, men at de samtidig klaget over at tiden gikk, og at lite skjedde etterpå. Foreldrene uttalte at de som foreldre opplevde å ha blitt tilstrekkelig informert om prosjektet, gjennom skolens informasjonskanaler.

Ungdomsskoleelevene fremhevet at de ønsket å delta mer aktivt i prosessen fremover, og at det var viktig at det i prosjektet ble jobbet med å opprettholde elevenes motivasjon. De foreslo ulike typer involvering, som forslagskasse og gruppediskusjoner, og uttrykte at de kunne tenke seg å også bidra mer praktisk i arbeidet med å utforme den nye skolegården, spesielt hvis dette kunne integreres i undervisningen/gjøres i skoletiden. Ungdomsskoleelevene pekte også på at det var spesielt viktig å involvere mellomtrinnslevene, siden det var disse som ville dra mest nytte av den nye skolegården. Mellomtrinnslevene spilte inn at de skulle ønske at de selv kunne få tegne deler av skolegården, fremfor å bli vist tegninger som var allerede ferdigtegnet, og komme med innspill til dem. De var av den oppfatning at skolegården ville sett annerledes ut dersom de fikk bidra med å tegne den. Noen av mellomtrinnslevene kunne også tenke seg å delta mer aktivt i praktisk arbeid, spesielt arbeid som hadde med dekorering å gjøre (male kunst på vegger o.l.).

Resultater fra andre intervjurunde, våren 2022

I den andre intervjurunden fortalte elevene at de var mest aktivt involvert i begynnelsen av prosjektperioden (i idemyldringsfasen), og de uttrykte at det etterpå ikke hadde skjedd så mye som hadde med involvering/medvirkning å gjøre. Samtidig var det samstemthet blant mellomtrinnslevene om at ideene de kom med i denne tidlige fasen ble hørt og ivaretatt, og at prosessen rundt det å få samlet inn ideer hadde fungert godt. Ungdomsskoleelevene uttrykte likeledes at ideene de kom med ble tatt videre av de voksne, men tilføyde at de ikke fikk vite noe mer om hvordan ting ble vurdert før de mottok informasjon om hva som skulle gjøres med skolegården.

Elevene i begge grupper uttrykte at de opplevde at de over tid hadde fått lite informasjon om prosjektet, og om hva som vil skje fremover. De ønsket seg mer statusinformasjon ut til klassene, fra eksempelvis lærere eller elevrådsrepresentanter. De hadde inntrykk av at skolegårdsprosjektet var hyppigere tema i elevrådet enn ute i klassene. Mellomtrinnslevene foreslo at lærere eller medlemmer i prosjektgruppa i

kommunen burde vise mer, og snakke mer tydelig om prosjektet slik at elevene kunne få «se mer og si mer». Elevene var av den oppfatning at det å motta jevn informasjon om prosjektet ville kunne bidra til større interesse og deltakelse blant elevene, idet informasjon kunne gi dem en bedre forståelse av hvordan de kunne engasjere seg i prosjektet.

Flere av elevene uttrykte at de opplevde det som viktig at de selv fikk være med å prege og ta avgjørelser i prosjektet, og de hadde sett for seg at de skulle delta mer i skolegårdsprosjektet og i samarbeidet med fagpersoner enn det som inntil nå hadde vært tilfelle. Samtidig var det noen av elevene som uttalte at de ikke ønsket å delta så mye i prosjektet, men heller overlate beslutninger og det praktiske arbeidet til fagfolk og eksperter. Videre uttrykte noen av ungdomsskoleelevene at det de selv kunne hjelpe til med, på et vis blir 'ubrukelig', siden de snart er ferdig på skolen. I begge gruppene ble det argumentert for viktigheten av å involvere de som er yngre (de som snart skal begynne på mellomtrinn/ungdomsskole) slik at de får være med å påvirke hvordan de ulike delene av skolegården skal bli. Dette med bakgrunn i at prosjektet trekker ut i tid.

Resultater fra tredje intervjurunde, høsten 2023

I den tredje intervjurunden påpekte elever og lærere fortsatt at det gis for lite informasjon om skolegårdsprosjektet, og at det fremstår som uklart hva som skal skje i prosjektet fremover og når. Elevene ved mellomtrinn fortalte imidlertid om medvirkningsaktivitet for de på 6. og 7 trinn som hadde funnet sted for ikke så lenge siden, der elevene ble forespurt om ønsker for uteområdet tilknyttet mellomtrinn, og om hvordan de ønsker å ha det i Røros generelt. Dette med bakgrunn i at trinn 3 hovedsakelig omfatter utbedring av skolegårdsområde i umiddelbar nærhet til mellomtrinn-bygget. Elevene fortalte at de opplevde å bli lyttet til, og lærerne på mellomtrinn beskrev at elevene hadde fått god mulighet til å spille inn sine ønsker.

Ungdomsskoleelevene var samstemte om at de hadde fått god mulighet til å spille inn ønsker, men var av den oppfatning at lite var blitt gjort etter at de hadde spilt inn ønskene sine. De fortalte at de opplevde at ting skjedde ute i skolegården, bygg og utstyr ble satt opp, uten at de hadde fått informasjon om at det ville skje. Nye ting kom litt overraskende på. Lærerne på ungdomsskoletrinnet beskrev at mye av medvirkningsarbeidet i prosjektet var preget av informering i plenum, og uttrykte ønske om mer tid og rom for gruppearbeid, og til at hver enkelt kunne tenke seg litt om, og ikke måtte respondere og gi tilbakemeldinger «der og da» under plenumsmøte.

Videre etterlyste ungdomsskolelærerne bedre kjennskap til hvordan det har vært jobbet i skolegårdsprosjekter andre steder, og hvilke løsninger de hadde kommet frem til der; spesielt med tanke på løsninger som bidrar til at en får med seg jentene og de som ikke pleier å være så aktive inn i utvikling av tiltak. De uttrykte at de gjerne skulle sett at forskerne kom mer på banen, slik at forutsetningene for å arbeide kunnskaps og erfaringsbasert var bedre. Lærerne pekte i tillegg på utfordringer knyttet til prosjektets langsiktighet. De fortalte at elevene som var med og prosjekterte skolegårdsprosjektet, var gått ut av skolen for lenge siden. De pekte på at langsiktighet er utfordrende for det å bygge eierskap til prosjektet i elevgruppa.

Lærerne på mellomtrinn var opptatt av at lærerne på skolen burde ytterligere involveres for å reflektere rundt hvordan de kan spille en rolle i det å bedre tilrettelegge for variert aktivitet/bruk av skolegården. De spilte også inn at det kunne være nyttig om lærerne sammen kunne vurdere aktiviteter og apparater i skolegården som kunne introduseres til elevene og benyttes i undervisningssammenheng. De påpekte at det nå er kommet mye fint nytt, og rammene er der for mye fin aktivitet, og at det nå må jobbes fra lærernes side for å stimulere til variert bruk.

Tendenser i materialet: Elevmedvirkning

- Både elever, lærere og foreldre opplever at det har vært gode muligheter for at elevene kunne melde inn sine ønsker og behov i tidlig fase av prosjektet.
- Både elever og lærere ønsker seg tydeligere informasjon om hvilke avgjørelser som gjøres i skolegårdsprosjektet, hvorfor en ting velges fremfor en annen, og hva som vil skje fremover, og når. Dette går igjen som tema i alle de tre intervjuene.
- Det at arbeidet med skolegården spenner over flere år er krevende for det å få til gode medvirkningsprosesser. Langt tidsspenn medfører utfordringer med å holde elevenes interesse og motivasjon oppe.

Synspunkter på trivsel og sosialt miljø

Resultater fra første intervjurunde, våren 2021

Det eksisterte en generell oppfatning blant elever og lærere om at elevene trives godt på Røros skole og at det er lite problemer med erting, mobbing og utestengning. De aktiviteter elevene trakk frem som beskrivende for hva de liker å holde på med, og ofte holder på med, vitner om at mange av elevene liker å være fysisk aktive, sammen med andre. Unntaket er kanskje jentene på ungdomsskolen som beskriver mer 'rolige' aktiviteter, som det å stå å 'henge' og prate sammen. Med bakgrunn i korona-restriksjoner og soneinndelinger, fortalte elevene om at de savnet å kunne spille fotball, sosialisere og drive med annen aktivitet med andre barn på tvers av klasse og trinn.

Lærerne fortalte at trivselsundersøkelser gjennomført på skolen viste at elevene trives stort sett bra; noen elever har ikke så mange å være sammen med, men de aller fleste har noen å være med. Det ble videre fortalt om variasjon i det sosiale samspillet og trivsel fra klasse til klasse. Lærere ved mellomtrinnet anså det som positivt at elevene ved mellomtrinn vil ut og være sammen med de i klassen, og ofte har det så gøy i lek at de ikke har lyst å komme inn etter friminuttet. Lærerne fortalte at elevene stort sett velvillig gikk ut, uansett vær. Lærer ved ungdomsskolen påpekte at slik var det ikke for ungdomsskoleelevene. Lærerne understrekte at det var viktig å sikre at ungdomsskoleelevenes ønsker og behov ble varetatt i skolegårdsprosjektet, slik at de opplever at skolegården tilbyr noe også for dem. Lærerne var av den oppfatning at aktiviteter i skolegården som er samlende og trekker ungdommene ut, er viktig for deres trivsel.

Lærerne fortalte at de så en sammenheng mellom det at elevene er aktive ute og konsentrasjon i timene. Det at friminuttene var lange nok til at elevene fikk utløp for energi, anså lærerne som viktig for elevenes konsentrasjon og motivasjon. Det ble trukket frem at korte friminutter og lite å gjøre ute vinterhalvåret kunne i lys av dette bidra til å motvirke elevenes konsentrasjon og utholdenhet.

Resultater fra andre intervjurunde, våren 2022

Trivsel blir ikke tematisert direkte i andre intervjurunde, men i forbindelse med at vi snakket om bruk og synspunkter på skolegården, fortalte elever fra mellomtrinnet at det å ha noen å være sammen med er det viktigste for trivsel på skolen, og påpekte at det var ekstra fint når de kunne gjøre ting sammen med andre. Hos mellomtrinns elevene ble skolegården videre beskrevet som et viktig sted som støtter opp om det sosiale: elevene uttalte «Skolegården er viktig for det er jo der vi bruker fritiden vår» og «Det er jo et møtested for barn og unge, slik at vi kan være sammen».

Ungdomsskoleelevene påpekte at det fortsatt var litt lite å finne på for ungdommene i skolegården, både i skoletid og fritid. De uttrykte at de savnet «noe man kan samles litt på». De var av den oppfatning at sittegrupper, og flere aktivitetstilbud rettet mot ungdommer spesielt, kunne bidra til at skolegården også ble en mer relevant sosial arena for dem. Det ble samtidig uttrykt at skolen fortsatt er «ganske kjedelig», men også at den er kjekk å ha som et sted der «man kan inkludere og gjøre ting sammen med medelever». Ungdommene uttrykker at det er nok flest yngre barn som bruker skolegården som en sosial møteplass på fritiden, enn ungdommer, siden ungdommer er opptatt med organiserte fritidsaktiviteter og ikke har samme behov for å leke, som de yngre barna.

Resultater fra tredje intervjurunde, høsten 2023

I tredje intervjurunde gikk forskerne mer bredt ut og spurte elevene om hvordan de trives, og har det sosialt, ikke bare på skolen, men også i nærmiljøet og på fritiden. Det var hovedsakelig elevene (og ikke lærerne) som ble bedt om å beskrive hvordan de opplever nærmiljøet og «hvordan det er å være ung her i Røros».

Mellomtrinns elevene fortalte at Røros er et fint sted å vokse opp i og bo, omgitt av mye natur. De uttrykte at de ønsket flere idrettsanlegg, f.eks en slik stor, fin hall som den som finnes på Tynset. Samtidig trakk de frem at det som betyr aller mest for at en trives og har det bra her i Røros er det å ha gode venner, snille lærere og noe å gjøre i friminuttene. Lærerne ved mellomtrinn fikk spørsmål om de trodde at utbedringene i skolegården hadde betydning for trivsel og det sosiale. De svarte at de trodde at de som ikke trives noe særlig med fotball og annet ballspill, kan ha fått det litt bedre. De så det som sannsynlig at sjakk, og andre aktivitetsalternativer som har kommet til, bidrar til større trivsel for disse barna. Utover det hadde de ikke erfart en veldig tydelig endring i trivsel og sosialt samspill blant elevene i skolegården etter utbedringene.

Ungdomsskoleelevene beskrev at det meste er bra her i Røros. Et minus med å bo i Røros, som ble påpekt av de som bodde litt usentralt, var det at kollektiv tilbudet er dårlig. Det ble påpekt at det er få busser på ettermiddagstid, men at Flexi buss kan bestilles for 21 kroner. Det ble påpekt at det meste ellers er bra, men kanskje det er litt lite å finne på for ungdommer? Det ble pekt på at en kan gå på

kino, spille frisbee golf, delta i organisert idrett, eller dra på ungdomsklubben som er for de som går i 7. klasse og opp. De ungdommene vi snakket med fortalte at de ikke bruke ungdomsklubbtilbudet så aktivt, men at de visste at noen ungdommer går dit regelmessig.

Elevene i begge grupper påpekte at de synes det er gode muligheter for å treffe venner på fritiden. Ungdomsskoleelevene fortalte at ungdommene møttes på litt ulike steder. De beskrev at på vinteren er det kaldt å møtes ute, da drar de gjerne til Domus eller på Verket (sportshall). Ungdommene fortalte at trivsel på skolen var avhengig av venner og miljø, og hadde mindre å gjøre med skolegården og tilbudene der. Lærerne på ungdomsskolen var av den oppfatning at utbedring av skolegård ikke hadde så mye å si for trivsel, men hadde en oppfatning av at ungdomsskole elevene trivdes godt på skolen fra før, og fortsatt nå. Det ble beskrevet at selv om ikke jentene på ungdomsskolen trekker så mye mot aktiviteter i skolegården, så betyr det ikke at de mistrives. Det ble trukket frem at de rigger seg godt til og koser seg inne i friminuttene.

Tendenser i materialet: Trivsel og sosialt miljø

- Elever og lærere beskriver at barn og unge trives godt på Røros skole i alle intervjurundene. Lærere påpeker at det utvidede aktivitetstilbudet synes å ha hatt positiv innvirkning på trivsel, spesielt for de elevene som ikke er så glad i fotball/lagspill.
- Det å trives på skolen og ellers, handler for de unge i stor grad om det å være omgitt av venner, og være del av et godt sosialt miljø, men også å ha noe å gjøre sammen.
- Skolegården er blitt en av flere sosiale møteplasser i nærmiljøet som blir hyppigst brukt av barn i mellomtrinnsalder og yngre, og aller mest av de som bor i nærheten. Ungdommer trekker ikke i så stor grad mot skolegården på fritiden.

5. Diskusjon

Diskusjonsdelen består av to deler. Den første delen omhandler en presentasjon og diskusjon av hva vi har funnet gjennom evalueringsstudien. I denne delen diskuteres resultatene i lys av hvordan de svarer på forskningsspørsmålene i evalueringsstudien, og hvordan de relaterer til forskning på feltet.

Evalueringsstudien baserte seg på følgende forskningsspørsmål:

- Er det endringer i bruk og opplevelser av skolegården før, under og etter tiltak hos:
 - Elever
 - Lærere
 - Foreldre/familier
- Hvordan opplever elever (og lærere og foreldre) at elevenes synspunkter har blitt ivaretatt og opplever de at de har fått medvirke i prosessene tilknyttet prosjektet?
- Har ny skolegård hatt betydning for elevenes fysiske og psykiske helse, og for hvordan de har det sosialt? Hvis ja, på hvilken måte?

Del to tar for seg metodiske styrker og svakheter ved studien. Her reflekterer vi rundt muligheter og begrensninger som ligger i valget av metodisk fremgangsmåte.

Hva har vi funnet?

Endringer i opplevelser og bruk av skolegården

Resultater fra studien viser at det har vært noe endring i elever og læreres opplevelse av skolegården, og i elevenes bruk av skolegården. I starten av prosjektet, og videre gjennom hele prosjektperioden, var det tydelig uttalt at skolegårdsprosjektet var et ønsket prosjekt, både av elever, lærere og foreldre. Den opprinnelige skolegården ble beskrevet som «kjedelig» og preget av mye asfalt og få aktivitetsmuligheter for de som ikke var glad i ballspill. Elever, lærere og foreldre ønsket seg derfor en skolegård som hadde mer å by på, og som kunne bidra til økt trivsel hos barn og unge både i skoletid og på fritid. Det ble dessuten påpekt mangel på sentrumsnære lekeplasser i Røros, og at en opprustet skolegård ville kunne imøtekomme denne mangelen og kunne fungere som et sosialt møtested for familier som bor i nærmiljøet.

I takt med at utbedringene fant sted, trinn for trinn, ble det i intervjuene fortalt om økt bruk av skolegården i fritiden av småbarnsfamilier i nærmiljøet, og endring i noen av elevenes bruk av skolegården i skoletiden. Det var spesielt de som ikke var så glad i ballspill/lagspill som en kunne se i lek rundt de nye klatre/treningsstativene, og senere ved de oppmalte sjakkkrutene og tre på rad. Den nye ballveggen ble også aktivt tatt i bruk mer bredt, og elevene kunne nå trygt kaste og sparke ball mot vegg uten at det knustes vinduer. Etter at leskuret ble bygget, fant en del av ungdomsskoleelevene et sted å samles, under tak, for å prate, spille bordtennis, eller for å sitte i ly av regn og snø. De nye apparatene og utstyret så ut til å treffe godt i forhold til å gi et aktivitetstilbud til de av elevene som ikke var så glad i ballspill. For elevene, som hadde behov for aktiviteter utover ballspill, kan man anta at utbedringen av skolegården har en sosial og helsemessig betydning, i tråd med prinsipper om helsefremming (10,11).

Samtidig uttrykte elevene vi snakket med gjennomgående at de opplevde at ting skjedde for sakte, at det ikke var så mye å velge mellom i skolegården, og at det var lite nytt. Ungdomsskoleelevene fortalte at enkelte elever trakk ut for å spille litt bordtennis i friminuttene etter at leskuret kom, men at mange av ungdomsskoleelevene fortsatt satt inne i friminuttene. Endring til mer frisk luft og aktivitet for ungdomsskoleelevene synes dermed ikke å være så betydelig som lærere og foreldre hadde håpet på. Et vedvarende stort press på fotballbanene, spesielt ballbingen, kunne vitne om at mange av elevene ikke oppfattet endringene som skjedde i skolegården som fullgode alternativer til ballspill, eller at de ikke opplevde et behov for andre type aktiviteter. Det ble gjennomgående påpekt i intervjuene at det var for lite å finne på når snøen kom.

Tidsaspektet går igjen som en utfordring i flere av skolegårdsprosjektene innenfor Program for folkehelsearbeid (33,41), og vi ser også utfordringer i dette prosjektet med det å holde på barns motivasjon og engasjement når prosjektet trekker ut i tid. Det krever tid, penger og arbeidskraft å få en ny skolegård opp å stå. Røros valgte en trinnvis modell ift arbeidet, spillemidlene kom inn etappevis som bidro til at utbedringene måtte skje trinnvis, og på grunn av tele i jorden var sommeren det beste tidspunkt for arbeid med utbedringer. Dette medførte at det gikk et år mellom hver runde med utbedringer, noe som kan oppleves som lang tid for barn og unge, og som kan bidra til opplevelsen av at «lite skjer».

Gjennom intervjuene ble det tydelig at informasjon om prosjektet ikke nådde godt nok frem til elever og lærere i den grad og hyppighet som de ønsket. Trolig kunne en bedre informasjonsflyt og tydeligere forventningsavklaringer, ha bidratt til å minske opplevelsen av at «lite skjer». Dersom elevene og lærerne i større grad hadde blitt informert om tidsplaner, hva som vil skje når, og evt. endringer i tidsplaner, så ville de trolig vært mer innforstått med at det å bygge en skolegård tar tid. Fremover i dette prosjektet – og i evt. nye samarbeidsprosjekter - er det viktig at kommune og skolen samarbeider godt rundt å sikre at informasjon (om hvordan forslag og innspill tas videre, hva som vil skje og når) kommer ut til klassene og lærergruppa. Det kan være hensiktsmessig å sammen sette opp en kommunikasjonsplan, for å sikre jevn dialog og formidling fra prosjektet.

Innholdet, altså hvilket utstyr og endringer som kom i hvert av trinnene, og dets tilgjengelighet kan også ha virket inn på elevenes oppfattelse av treghet i tilbud/endringer. I første trinn ble det gjort endringer i en del av skolegården som er greit tilgjengelig for både mellomtrinns elever og ungdomsskoleelever, og alle elevene opplevde dermed å få noe nytt. Det ble ordnet med treningsapparater med gummidekke, volleyballbane med gummidekke og flerbruksflate og ny ballvegg. I andre trinn ble det hovedsakelig satset på ungdomsskoleelevene da det ble satt opp benker og bordtennisbord m.m. under tak, og basketballbanen, som befant seg på ungdomsskolens område, fikk nytt nett og dekke i knalle farger. Beliggenheten gjorde at disse installasjonen var mest tilgjengelig for ungdomsskoleelevene. Ved mellomtrinnet ble det i trinn to malt opp sjakkruiter og tre-på-rad i asfalten, Det var i denne omgangen få nye installasjoner som større grupper mellomtrinns elever kunne bruke og samles rundt.

På grunn av forsinkelser i prosjektet måtte siste intervjurunde gjennomføres før gjennomføringen av trinn 3, og forskerne har derfor ikke fanget opp endringer i synspunkt og bruk av skolegården ved slutten av prosjektet. Forskerne har tiltro til at trinn tre kan innfri noen av de 'store ønskene' som elevene har spilt inn, og tilby mer til mellomtrinns elevene, noe som vil med stor sannsynlighet bidra til

endringer i elevenes bruk, opplevelser og holdninger til skolegården. Dette vil også kunne bidra til at ytterligere barn og barnefamilier trekkes mot skolegården på fritiden. Elvene uttrykte i siste intervjurunde at de ville brukt skolegården mer aktivt dersom det kom til flere ting å holde på med, som de opplevde som attraktive. Samtidig er det viktig å huske på at skolegårdens utforming, med apparater og aktivitetstilbud, ikke er den eneste faktoren som påvirker hvor mye den blir/vil bli brukt i skole og fritid – resultatene fra intervjuene viser også til andre sentrale faktorer, slik som værforhold, avstand mellom skole og hjem, kollektivtilbud, korte friminutt, hva som tilbys inne i friminuttene for ungdomsskoleelevene (f.eks hyggelige lunsjer), samt eksisterende alternative hengeplasser og fritidstilbud for ungdommer (f.eks organisert idrett, Domus, Verket eller fritidsklubben).

Opplevelse av medvirkning

Gjennom intervjuene påpekte lærere og elever et behov for flere treffpunkter og ønske om mer medvirkning/påvirkning, og større variasjon i måter elever og lærere fikk medvirke på. Det meste av medvirkningsaktivitet skjedde i forbindelse med idemyldringsfasen av prosjektet, der elevene fikk komme med forslag til innhold i den nye skolegården, og innspill til arkitektens tegninger. I denne fasen erfarte elever, lærere og foreldre at elevene ble bredt involvert, lyttet til og at deres innspill ble godt ivaretatt. Ungdomsskole elevene påpekte imidlertid at de fikk meldt inn sine ønsker, men at de erfarte at det som de ønsket seg ble i liten grad noe av. En gutt uttalte «Vi hørte ikke så mye etter vi kom med ideer. Men følte at vi ble hørt der og da. Det har bare ikke kommet så mye ut av det.» Som tidligere nevnt er det viktig med forventningsavklaringer som kan forhindre at deltakere sitter igjen med en følelse av at «lite skjer», men vel så viktig i medvirkningsarbeid med barn og unge er å forklare tydelig hvordan medvirkningsprosesser virker – at barn og ungdommers synspunkter er verdifulle, men at ikke alle ønsker kan innfris, og at ønsker og behov må ses opp mot ulike faktorer som økonomi, klima og infrastruktur.

Lærerne beskrev at en del av informerings – og medvirkningsarbeid har skjedd i plenum, der elever og lærere har blitt presentert for skisser eller detaljer som de måtte mene noe om der og da. De foreslo at det i fremtidige medvirkningsaktiviteter burde legges opp til mer gruppearbeid, og at spørsmål kunne arbeides litt mer med over tid. I tillegg ble det foreslått fra både lærere og elever at det kunne være spennende å i mindre grad bli presentert for tegninger og ide-forslag som opplevdes relativt gjennomarbeidet og ferdigtenkt, og i større grad få lov til å utforme ideer og skisser fra grunnen av, selv. Lærerne spilte i tillegg inn at det ville vært fint om de i større grad kunne fått kjennskap til hvordan det har vært arbeidet med skolegårdsprosjekter andre steder, og hvilke løsninger andre har kommet frem til. Spesielt knyttet opp til løsninger som bidrar til at en får med seg jentene spesielt, pluss de som ikke pleier å være så aktive. Ifølge lærerne kunne en slik innsikt utgjort en ressurs i arbeidet med å planlegge medvirkningsarbeidet for dette prosjektet. Forskning viser at det å ta i bruk varierte verktøy for barn og unges involvering er viktig med tanke på å nå frem til flest mulig elever, inkludert de som ikke har så lett for å delta verbalt, eller er passive i gruppearbeid/klasediskusjoner (27).

Av praktisk involvering samarbeidet noen av klassene med en kunstner om å male grafitti på utvalgte vegger. Elever som ikke hadde fått delta på dette, ytret ønske om å få mulighet til å delta mer praktisk i arbeid tilknyttet skolegården, eksempelvis maling og dekorering. For å bygge eierskap til skolegård og

skolegårdsprosjektet, foreslo lærerne at prosjektgruppa/skolen burde i flere tilfeller involvert alle elever i både idemessig og praktisk arbeid med skolegården, snarere enn utvalgte klasser eller elevråd. Igjen ble tidsfaktoren pekt på som en utfordring tilknyttet elevenes opplevelse av å få påvirke/ føle eierskap, siden mange av elevene som var med og prosjekterte skolegårdsprosjektet nå har gått ut av skolen uten å ha fått fulgt prosjektet til veis ende.

Prosjektets betydning for elevenes psykiske og fysiske helse

Det er vanskelig å vurdere hvorvidt skolegårdsprosjektet har hatt en positiv innvirkning på elevenes psykiske og fysiske helse, siden vi har snakket med et begrenset utvalg lærere og elever gjennom intervjuene. Ut fra hva lærerne forteller, kan det tyde på at nye aktivitetstilbud i skolegården har innvirket på deltakelse, trivsel og sosialt samvær med andre for de elevene som ikke er aktive i ballspill, og derigjennom ha hatt betydning for deres psykiske og fysiske helse. Elevene som ble intervjuet, uttrykte imidlertid at endringer i skolegården så langt ikke har hatt stor betydning for sosialt samspill/fellesskapsfølelse, fysisk aktivitetsnivå, eller følelse av å være mer opplagt i timene. Både elevene ved mellomtrinn og ungdomsskolen fremhevet at det er hovedsakelig vennene, og ikke skolegården, som bidrar til at en trives på skolen, men tilføyde at det er jo fint at det ser finere ut i skolegården nå, med farger og nyere apparater/bygg, og at skolegården bidrar til at de kan gjøre ting sammen med venner.

Ungdomsskolelærerne som vi intervjuet i siste runde, var også av den oppfatning at skolegården og skolegårdsprosjektet ikke har medført store endringer ift. det sosiale samspillet blant elevene, men nevnte samtidig at det er vedvarende god trivsel og fellesskapsfølelse. Lærerne fortalte at skolen scorer høyt på trivselsundersøkelser. De påpekte at de ser at en del av ungdomsskoleelevene har det fint sammen på fotball- og volleyballbanen, men det hadde de også før prosjektet. Lærerne på mellomtrinn fortalte at sjakk på asfalt med store brikker har blitt en fin arena med mulighet for samspill med andre for de som ellers ikke er så aktive/sosiale. De uttrykte videre at de oppfatter at det er de som er mest fysisk aktive fra før som også er mest fysisk aktive i friminuttene. Ungdomsskolelærerne pekte på at bord-tennis bordene har bidratt til å gjøre noen av ungdommene noe mer fysisk aktive. Samtidig repeterte de at det store presset på ballbingen vitner om at mange elever som ønsker å drive med ballspill, ikke får anledning til det pga. at det ikke er nok plass på banen.

For å kunne si noe mer om elevenes aktivitetsnivå, opplevelse av å føle seg opplagte i timene, og opplevelse av mestring, tilhørighet og trivsel, anbefales det å gjennomføre en egevaluering etter ferdigstilling av Trinn 3 i utbedringsprosessen. Datagrunnlaget så langt sier f.eks lite om hvorvidt barn og unge som ikke har så mange organiserte tilbud på fritiden, eller opplever lav grad av sosial inkludering, velger å benytte skoleområdet for å være aktive og sosiale. Dette er noe som prosjektgruppa kan rette fokus på videre i prosjektet, samt se på muligheter for hvordan det kan stimuleres til at tiltaket treffer målsetningen ytterligere- å skape en møteplass og aktivitetsarena som legger til rette for å etablere nye relasjoner og kontakt på tvers av generasjoner.

Metodiske styrker og svakheter ved studien

Det å komme inn fra utsiden og forsøke å forstå og evaluere ut fra et eksternt ståsted, har sine styrker og svakheter. Som tilreisende forsker befinner en seg fjernt fra det hverdagslige i Røros, og det kan være vanskelig å få en tilstrekkelig god forståelse for de lokale kontekstuelle faktorene som virker inn på forskningssubjektenes situasjonsforståelse. Styrken med et slikt eksternt blikk er imidlertid at en kan fange opp problemstillinger, og stille spørsmål rundt handlingsvalg, praksis, eller verdier som forskningssubjektene mer eller mindre tar for gitt.

Denne evalueringsstudien har vært kvalitativ, og har hovedsakelig basert seg på intervjudata/ utsagnsdata, der intervjuene har tatt form som fokusgruppeintervjuer. Fordelen med en slik tilnærming er at den kan stimulere til diskusjon der ulike perspektiver løftes frem, forklares og diskuteres. Svakheten ved en slik tilnærming er at det i gruppeintervjuer kan oppstå en dynamikk der enkeltindivider dominerer samtalen, mens andre lar være å svare. Taushet kan i mange tilfeller tolkes som samstemthet i gruppa, at alle er enige. Men det trenger ikke være tilfellet. For å imøtekomme denne utfordringen har vi forsøkt å aktivt involvere alle deltakerne i gruppa i samtalen, i håp om at det skulle bidra til at mangfoldet av synspunkter kommer frem. Dette kan noen ganger være vanskelig å få godt til, og kan være spesielt utfordrende i intervjuer med barn og ungdommer idet intervjudeltakerne kan oppleve det ubehagelig å skille seg ut med meninger som motstrider flertallet. For å tilrettelegge for at deltakerne skulle oppleve det trygt å ta ordet, og fritt dele sine erfaringer og synspunkter, satte vi sammen relativt små grupper med ca. 6 deltakere i hver gruppe, og sørget for å snakke med mellomtrinns elever og ungdomsskoleelever hver for seg, samt lærere og elever hver for seg. Intervjuene var semi-strukturerte, med et uformelt preg, noe som bidro til at vi kunne forfølge de tema, problemstillinger som barna selv introduserte og var engasjert i ved å stille oppfølgingsspørsmål. Til tross for at vi forsøkte å få alle elevene i snakk, opplevde vi i flere av intervjuene at enkelte elever dominerte samtalen.

Et annet moment som bør belyses er representativitet, og handler om sammensetning av gruppene. Lærerne ble rekruttert på grunnlag av at de sammenlagt var inne i spennet av klasser, fra 5-10 trinn. Foreldregruppa ble rekruttert med bakgrunn i at de var FAU representanter og hadde barn i ulike trinn på skolen. Elevene ble rekruttert slik at det var en gutt og en jente fra hvert trinn, der tre trinn var gruppert sammen (mellomtrinnet og ungdomsskolen). Tanken var at de skulle representere sine jevnaldrende på en god måte, og at det var fordelaktig at de var 'representative' med tanke på at noen av elevene er aktive i friminuttene/ org. aktiviteter på fritiden, mens andre kanskje ikke er like aktive. Siden det var frivillig for elevene å delta på forskningsintervju, og utvalget var lite, har vi mest sannsynlig ikke lyktes med å nå frem til elever som gjerne er litt tilbaketrukne siden disse trolig valgte å ikke delta i fokusgruppeintervjuene. Dette er uheldig siden disse elevene også i andre sammenhenger vanskelig blir hørt; f.eks elever som ikke er så godt integrert i det sosiale, eller opplever andre vansker. Vi fikk indirekte kunnskap om disse elevenes bruk av den utbedrede skolegården gjennom lærernes utsagn.

Det at vi ikke har kommet i direkte kontakt med sårbare elever, og fått høre om hva skolegårdsprosjektet har betydd for dem kan anses som en svakhet i denne studien. I tillegg må det påpekes at det er en utfordring å sikre god representativitet i intervjuer med barn og unge. Ikke alle

barn evner å se forbi egne synspunkter og problemstillinger, og få til å sette seg inn i og løfte frem medelevers perspektiver. I denne studien kan dette ha medført at de som ofte tar ordet i klassen, og engasjerer seg i elevråd og annen medvirkning, har blitt hørt og lyttet til i større grad enn de som er mer tilbaketrukket sosialt, og kanskje vegrer seg for å ta ordet.

6. Konklusjoner og anbefalinger

Resultatene fra evalueringen viser at utbedringer i skolegården så langt (trinn 1 og 2) har ført til en del endringer i bruk av skolegården. Skolegården har fått et bredere aktivitetstilbud, som spesielt personer som ikke er så glad i ballspill ser ut til å nyttiggjøre seg. Samtidig uttrykker elevene at de opplever at det fortsatt er for få reelle alternativer til ballspill, spesielt aktiviteter/apparater som mange kan bruke/leke med samtidig. Det nye trenings/klatre stativet har potensialet til å innfri et slikt ønske, men ifølge elevene så er det så langt få elever som anvender dette. Bordtennis og sjakkspill er også eksempel på et nytt alternativ til ballspill, som kan treffe deler av elevgruppen.

Det er et vedvarende stort press på ballbinge/fotballbane i prosjektperioden, og elever og lærere uttrykker i alle datainnsamlingsrundene at tilgangen til baner ikke svarer til elevenes ønsker og behov, og medfører en del konflikter. Både før og etter utbedringene er det størst variasjon i tilbud sommerhalvåret, mens det fortsatt etterlyses flere tilbud for vinterhalvåret. Ungdomsskoleelevene velger fortsatt å være mye inne i friminuttene, spesielt vinterhalvåret, men dette kan ifølge lærerne ha vel så mye å gjøre med hva som tilbys/rigges inne som hva som tilbys ute i skolegården.

På fritiden har det, i takt med utbedringene, vært økt bruk av skolegården blant småbarnsfamilier. Skolegården blir også brukt en del på fritiden av elever på mellomtrinn, mens få elever fra ungdomsskolen forteller at de drar til skolegården på fritiden. Unntaket er noe bruk av ballbinge/sykling på vår og sommer.

Elevene har medvirket i prosjektet gjennom å komme med forslag til innhold, og tilbakemeldinger på arkitektens tegninger av ny skolegård. Elevmedvirkning beskrives å ha blitt best ivaretatt i begynnelsen av prosjektet, mens i fortsettelsen opplever elevene å ha vært involvert i diskusjon, beslutningstaking og praktisk arbeid i noe mindre grad enn det de ønsket og hadde forventet. Prosjektets lange varighet beskrives som en utfordring med tanke på å kunne opprettholde god kommunikasjon gjennom hele perioden.

Utbedringen av skolegården kan, etter utsagn fra lærere, ha bidratt til økt aktivitet og sosialisering for elever som ikke deltar i ballspillaktiviteter. Elevene som deltok i intervjuene rapporterte imidlertid ikke om endring i form av økt aktivitet, opplevelse av økt mestring, større opplagthet i timene, eller økt trivsel og fellesskapsfølelse. Hvorvidt elevene som deltok i intervjuene er representative for hele elevgruppen eller ikke vil kunne ha betydning for synspunktene som kom frem.

De største endringene ift. utstyr og aktivitetsmuligheter som skal styrke det sosiale samspillet og trivsel i skolegården kommer på plass i neste fase av prosjektet (trinn 3). Evalueringen viser allikevel en rekke positive ringvirkninger av utbedringene av skolegården så langt, samtidig som forbedringspotensialet med tanke på involveringsprosesser er tydelig.

Med bakgrunn i resultater fra evalueringen anbefales noen konkrete tiltak:

- Det anbefales å sikre gode metoder og ruiner for informasjonsspredning i forbindelse med gjennomføring av trinn 3 av skolegårdsprosjektet. Kommunen, i samråd med skolen, bør identifisere hvordan elevs medvirkning kan styrkes. Det er viktig at det settes av nok ressurser til å ivareta et godt informasjons- og medvirkningsarbeid.

- Som del av egevalueringen, bør kommunen kartlegge elever, læreres, foreldres/familiers bruk og opplevelser av den nye skolegården, etter at trinn 3 er ferdigstilt. Det er spesielt relevant å kartlegge hvorvidt skolegårdsprosjektet har bidratt til attraktive aktiviteter og et sosialt møtested for barn og unge som ikke deltar i organiserte fritidstilbud.
- Det kan være nyttig å involvere personer i nærmiljøet for å styrke skolegården som en sosial møteplass mellom generasjoner. Kan det planlegges aktiviteter som inviterer inn grupper som så langt ikke har benyttet skolegården så mye?
- Skolen bør se på regler og reguleringer sammen med elevene, spesielt tilknyttet bruk av ballbingen. Finnes det måter å minske presset på ballbingen, og løse opp i konflikt som oppstår tilknyttet bruken av den? Kan lærere og elever sammen se på løsninger som kan bidra til at deler av skolegård/utstyr oppleves mer tilgjengelig for elevene (jf. lærernes forslag om å finne frem utstyr som innbyr til aktivitet forut for langfriminuttet)?
- Lærergruppa kan vurdere å ta i bruk ytterligere metoder for aktiv læring - og se på hvordan de kan benytte skolegården mer aktivt i læringssammenheng. Dette kan stimulere til økt bruk og nye bruksområder av installasjoner/utstyr hos elevene i friminutt/fritid.

7. Referanser

1. Hart, R.; Daiute, C.; Iltus, S.; Kritt, D.; Rome, M.; Sabo, K. (1997): Developmental theory and children's participation in community organizations. *Soc. Justice*; 24, pp. 33-63.
2. Griebler U, Rojatz D, Simovska V, et al. (2017): Effects of student participation in school health promotion: a systematic review. *Health Promot Int* 2017;32:195-206.
3. Janta B, Bruckmayer M, Silva AD, et al. (2021): Study on child participation in the EU political and democratic life: Final report. Luxembourg: European Union.
4. Bukkvoll, F. (2019): "Prosjektplan for uteområdet ved mellomtrinnet og ungdomstrinnet - Røros skole", Upublisert.
5. Lillefjell, M., Magnus E, Knudtsen MS, Wist G, Horghagen S, Espnes GA, Maass R, Anthun KS (2018): "Governance for public health and health equity: The Trøndelag model for public health work", *Scandinavian Journal of public health*, Vol.46 (22_suppl), p.37-47.
6. Lillefjell M., Wist G., Magnus E., Anthun K.S., Horghagen S., Espnes G.A., Knudtsen M.S. (2019): "Trøndelagsmodellen for Folkehelsearbeid", Rapport 2019/01, Senter for helsefremmende forskning. NTNU. <https://www.trondelagfylke.no/globalassets/dokumenter/folkehelse-idrett-og-frvillighet/folkehelse/program-for-folkehelsearbeid-i-trondelag-2017---2023/om-programmet/trondelagsmodellen-for-folkehelsearbeid.pdf>
7. Magnus, Eva; Knudtsen, Margunn Skjei; Wist, Guri; Weiss, Daniel; Lillefjell, Monica. (2016) The search conference as a method in planning community health promotion actions. *Journal of Public Health Research*
8. Helsedirektoratet (2014): *Psykisk helse og trivsel i folkehelsearbeidet*. Rapport 12/2014, IS-2263
9. Helse og omsorgsdepartementet (2023): Psykisk helse og livskvalitet. Nett-artikkel på regjeringen.no. Versjon 19.09.2023
10. World Health Organization (2005): Constitution of the World Health Organization. In: World Health Organization: Basic documents. 45th ed. Geneva: World Health Organization
11. Holte, A.: De syv psykiske helserettighetene. Nettside: <https://arneholte.no/de-syv-psykiske-helserettighetene/>
12. Goldblatt, P., Castedo, A., Allen, J., Lionello, L., Bell, R., Marmot, M., von Heimburg, D., Ness, O. (2023): Rapid review of inequalities in health and wellbeing in Norway since 2014. Report 3/2023. London: Institute of Health Equity.
13. Viner, R.M., Ozer, E.M., Denny, S., Marmot, M., Resnick, M., Fatusi, A. & Currie, C. (2012). Adolescence and the social determinants of health. *The Lancet (British Edition)*, 379(9826), 1641-1652. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60149-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60149-4)
14. Allen, J. Balfour, R., Bell, R. & Marmot, M. (2014). Social determinants of mental health. *International Review of Psychiatry (Abingdon, England)*, 26(4), 392-407. <https://doi.org/10.3109/09540261.2014.928270>
15. GBD (2010). The Global Burden of Disease Study. WHO - Global burden of disease. http://www.who.int/topics/global_burden_of_disease/en/
16. Reneflot, A., Aarø, L.E., Aase, H., Reichborn-Kjennerud, T, Tambs, K. & Øverland, S. (2018). Psykisk helse i Norge, Folkehelseinstituttet. Rapport 2018. ISBN (elektronisk): 978-82-8082-878-1.
17. Folkehelseinstituttet (2018). Folkehelse rapporten: Livskvalitet og psykiske lidelser hos barn og unge. Oslo: <https://www.fhi.no/nettpub/hin/grupper/psykisk-helse-hos-barn-og-unge/>
18. Folkehelseinstituttet (2020). Oppvekstprofil for Trondheim. [https://www.oppvekstprofil-2020-nb-5001-Trondheim%20\(1\).pdf](https://www.oppvekstprofil-2020-nb-5001-Trondheim%20(1).pdf)
19. Bakken, A. (2020). Ungdata 2020. Nasjonale resultater. NOVA Rapport 16/20. Oslo: NOVA, OsloMet
20. Ungdatasenteret (2020). Resultater fra ungdomsundersøkelsen i Trondheim kommune 2020. Videregående. https://www.ungdata.no/wp-content/uploads/reports/Trondelag_Trondheim_2020_Videregående_Kommune.pdf
21. WHO (2013). Mental health action plan 2013-2020. ISBN 978 92 4 150602 1
22. Bakken, A. (2018). Ungdata. Nasjonale resultater 2018. NOVA Rapport 8/18. Oslo: NOVA.
23. Aasan B.E.V., Lillefjell M., Krokstad S., Sylte M., Sund E.R. (2023). The relative importance of family, school, and leisure activities for the mental wellbeing of adolescents: The young-HUNT study in Norway. *Societies*, 13(4), 93. doi:<https://doi.org/10.3390/soc13040093>
24. Burgess, B. (2022): «Skolen kan påvirke elevens psykiske helse både positivt og negativt. Hvordan kan lærere avdekke at elever sliter med depresjon, og hvordan kan de best tilrettelegge skoledagen for disse elevene?» Fagartikkel på nettside utdanningsnytt.no, publisert Publisert søndag 09. januar 2022 <https://www.utdanningsnytt.no/depresjon-fagartikkel-psykisk-helse/skolen-kan-pavirke-elevens-psykiske-helse-bade-positivt-og-negativt/305715>
25. Segberg, U. (2016). Barn og unge, bevegelse og utvikling : med motorikk som omdreiningspunkt (p. 165). UnniBForl.
26. Thorén K.H., Nordbø E.C.A., Nordh H., Ottesen I. Ø. (2019): Uteområder i barnehager og skoler. Hvordan sikre kvalitet i utforming. Rapport. Ås:NMBU. https://main-bvxea6i-kdsvgmpf4iwws.eu-5.platformsh.site/sites/default/files/pdfattachments/nmbu-skolerogbarnehager-spreads-web_0.pdf
27. Dyrstad, S.M; Stråtveit, I.; Thoresen, E.; Leibinger, E. (2020): "Daglig fysisk aktivitet i ungdomsskolen: elever og læreres erfaringer", *Norsk pedagogisk tidsskrift*, Vol.104 (2), s. 95-108

28. Bremnes, A-M.; Martinussen, M.; Laholt, H.; Bania, E.V.; Kvernmo, S. (2011): "Positiv sammenheng mellom psykisk helse og fysisk aktivitet blant ungdom i videregående skole." Tidsskrift for Norsk psykologforening (trykt utg.), Vol.48 (4)
29. Eime, R.M.; Young, J.A.; Harvey, J.T.; Charity, M.J.; Payne, W.R. A Systematic Review of the Psychological and Social Benefits of Participation in Sport for Children and Adolescents: Informing Development of a Conceptual Model of Health through Sport. *Int. J. Behav. Nutr. Phys. Act.*; 2013; 10, 98. [DOI: <https://dx.doi.org/10.1186/1479-5868-10-98>]
30. Badura, P.; Hamrik, Z.; Dierckens, M.; Gobija, I.; Malinowska-Ciešlik, M.; Furstova, J.; Kopcakova, J.; Pickett, W. After the Bell: Adolescents' Organised Leisure-Time Activities and Well-Being in the Context of Social and Socioeconomic Inequalities. *J. Epidemiol. Community Health*; 2021; 75, pp. 628-636. [DOI: <https://dx.doi.org/10.1136/jech-2020-215319>]
31. Skage, I., & Dyrstad, S. M. (2016). Fysisk aktivitet som pedagogisk læringsmetode i skolen. *Fysioterapeuten*, 83(5).
32. Vingdal, I. M., & Birch, J. E. (2014). Fysisk aktiv læring (p. 202). Gyldendal akademisk.
33. Sylte, M., Lillefjell, M., & Anthun, K. S. (2023). Co-creating public health measures with adolescents in municipalities: municipal actors' views on inhibitors and promoters for adolescent involvement. *Scandinavian Journal of Public Health*, 14034948231170430–14034948231170430. <https://doi.org/10.1177/14034948231170430>
34. Norge Barne- og familiedepartementet. (2003). FNs konvensjon om barnets rettigheter : vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989, ratifisert av Norge 8. januar 1991 : revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller (Rev. oppl., p. 60). Barne- og familiedepartementet.
35. Plan-og bygningsloven 2008. Lov om planlegging og byggesaksbehandling no. 2008-06-27-71. Oslo: Stortinget.
36. Folkehelseloven 2011. Lov om folkehelsearbeid no. 2011-06-24 no. 29. Oslo: Stortinget.
37. Opplæringsloven 2007-2008. Om lov om endringer i opplæringslova (Om formålet med opplæringen) Ot.prp. nr. 46, Oslo: Kunnskapsdepartementet.
38. Hart, R.A. *Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care*; Routledge: London, UK, 1997
39. Smith, R.D. Foreword. *The Article 31, Action Pack*; Shier, H. PLAYTRAIN: Birmingham, UK, 1995; pp. 5-6.
40. Sullivan, E.; Egli, V.; Donnellan, N.; Smith, M. Policies to enable children's voice for healthy neighbourhoods and communities: A systematic mapping review and case study. *Kōtuitui N. Z. J. Soc. Sci. Online*; 2021; 16, pp. 18-44. [DOI: <https://dx.doi.org/10.1080/1177083X.2020.1772325>]
41. Sylte, M., Lillefjell, M., Aasan, B. E. V., & Anthun, K. S. (2023). 'Nothing Gets Realised Anyway': Adolescents' Experience of Co-Creating Health Promotion Measures in Municipalities in Norway. *Societies (Basel, Switzerland)*, 13(4), 89. <https://doi.org/10.3390/soc13040089>
42. Cele, S.; van der Burgt, D. Participation, consultation, confusion: Professionals' understandings of children's participation in physical planning. *Child. Geogr.*; 2015; 13, pp. 14-29. [DOI: <https://dx.doi.org/10.1080/14733285.2013.827873>]
43. Derr, V.; Kovács, I. A case study of neighbourhood design from Boulder, Colorado, USA: How participatory processes impact children and contribute to planning. *J. Urban. Int. Res. Placemaking Urban Sustain.*; 2015; 15, pp. 482-505.
44. Derr, V.; Tarantini, E. "Because we are all people": Outcomes and reflections from young people's participation in the planning and design of child-friendly public spaces. *Local Environ.*; 2016; 21, pp. 1534-1556. [DOI: <https://dx.doi.org/10.1080/13549839.2016.1145643>]
45. Myhr, A., Vesterbekkmo, R.K., Sund, E.R. (2018): Ungdata tall for Røros kommune (2012-2018). Nullpunktsanalyse. Program for Folkehelsearbeid. Upublisert rapport.
46. Kvale, S. (2002): *Det kvalitative forskningsintervju*, Oslo: Gyldendal Akademisk
47. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. Budd, J.W. (2011): *The thought of work*. Ithaca, N.Y.: ILR Press

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjälte

www.trondelagfylke.no